ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ
ÖZBEKISTON ADABIYOTI VA SAN'ATI
1994
ҲАФТАЛИК ГАЗЕТА
15 АПРЕЛ, ЖУМА № 12 (3261) ● СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

ШЕЪРИЙ ЛАҲЗА

Жамол ҚАМОЛ,
Ўзбекистон халқ шоири

УЮШМОҚ ОНИДИР

МУХАММАС

Қалбимизда Мир Алишернинг муборак қонидир,
Бошимиз узра Улуғбекнинг улуғ осмонидир,
Пойимизда мард Темурбекнинг азиз Туронидир,
Бизга чин мерос буюкларнинг адаб майдонидир,
Парчаланмоқ пайтимас, дўстлар, уюшмоқ онидир.

Неча аждодлар уюшмай, элни сарсон этдилар,
Мулк талаш, мансаб талаш айлаб адамга кетдилар,
Дўстга зор, душманга хор этмоқдан ўзга неттилар?
Бизга чин мерос буюкларнинг адаб майдонидир,
Парчаланмоқ пайтимас, дўстлар, уюшмоқ онидир.

Бир-бирига ёв бўлиб, мақсадга етган қайда бор?
Ё низо бирлан асл матлабга етган қайда бор?
Қўлни қўлга бермайин, мактабга етган қайда бор?
Бизга чин мерос буюкларнинг адаб майдонидир,
Парчаланмоқ пайтимас, дўстлар, уюшмоқ онидир.

Бир қаторда саф чекиб, карвон бўлайлик ҳаммамиз,
Бошқалардек бир тану бир жон бўлайлик ҳаммамиз,
Шу Ватаннинг дардига дармон бўлайлик ҳаммамиз,
Бизга чин мерос буюкларнинг адаб майдонидир,
Парчаланмоқ пайтимас, дўстлар, уюшмоқ онидир.

— Девор тагидан топилган олтинларни кўрсатайми?
Таниқли санъаткорлар Ғани Аъзамов, Наби Раҳимов ва Жамшид Зокиров.
С. МАҲКАМОВ суратга олган.

ЯКУНЛАР, РЕЖАЛАР...

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлигида Наврўз умумхалқ байрами якунларига бағишланган йиғилиш бўлиб ўтди. Унда мустақил Ўзбекистонимизда бу йил Наврўз тантаналари чинакамига халқона тусда ўтганлиги, тайёргарлик ишлари уюшқоқлик билан олиб борилганлиги таъкидлаб ўтилди. Пойтахтимизнинг бош майдонида, Алишер Навоий ёдгорлиги хиёбонида, бошқа диққатга сазовор жойларда меҳнаткашлар, пойтахтимиз меҳмонлари Наврўз шодиёналарини, театрлаштирилган ранг-баранг томошаларни кўриб завқ олдилар. Маданият муассасалари ходимлари, театрларнинг артистлари, ашула ва рақс ансамбллари, бадиий ҳаваскорлик ва фолклор-этнографик жамоаларнинг қатнашчилари маҳоратларини намойиш этдилар. Наврўз — бу аҳиллик, тинчлик-тотувлик, баҳорий уйғониш байрами эканлиги яққол намоён бўлди.

Мамлакатимизнинг турли вилоятларида, шаҳар ва қишлоқларида, маҳаллаларда, меҳнат жамоаларида баҳор байрами ҳамон давом этмоқда. Наврўз тадбирлари кўклам-дала ишларига уланиб кетаётганлиги, одамлар қалбида бунёдкорлик, завқли меҳнат ҳиссини уйғотаётганлиги айниқса муҳимдир. Маданият ишлари вазири Э. Ҳайитбоев ўз сўзида умумхалқ байрамини тайёрлаш ва ўтказиш борасидаги энг яхши дастурлар, вилоятлардаги ўзига хос тажрибалар умумлаштирилиши лозимлигига алоҳида тўхталиб ўтди. Шунга эришмоғимиз керакки, — деди у, — Наврўзда қадим урф-одатларимиз, халқона расм-русмларимиз, янгича анъаналар ўзининг тўла ифодасини топсин. Бу байрам мамлакатимизда яшаётган барча миллат ва элатларнинг умумий байрами эканлиги кўриниб турсин. Умумхалқ байрамини тайёрлаш ва ўтказиш ишига ҳисса қўшиш ҳар биримизнинг маънавий бурчимиздир.

Йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Президентининг Давлат маслаҳатчиси Х. Жўраев иштирок этди ва юртбошимиз Фармонига биноан «Ўзбекистон халқ артисти», «Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист» унвонларига сазовор бўлган бир гуруҳ санъаткорларга шу юксак мукофотларни топширди.

«ҚАЛДИРҒОЧ»НИНГ ЯНГИ ДАСТУРИ

Республикамизда бадиий ҳаваскорлик ижодиётининг барча турдаги жамоалари қатори анъанавий халқ ўйинлари, дорбозлар ва цирк жамоалари ҳам фаолият кўрсатиб келмоқдалар. Янгийўл районидаги «Қалдирғоч» намунали цирк жамоаси ана шулардан биридир. Мазкур жамоада бугунги кунда 20 та қатнашчи бўлиб, улар турли касб эгалари ва мактаб ўқувчиларидир. 1984 йили фахрли унвон олган бу жамоага фидоий санъатсевар Дарвешбек Раҳмонов раҳбарлик қилиб келмоқда. Мазкур жамоада камол топган Александр Сорокин, Абдували Эрматов, Тўйчи Тожибоев бугунги кунда катта санъат даргоҳларида ўз санъатларини намойиш қилмоқдалар.

Иқтидорли қатнашчилардан Азамат Маҳкамов, Бекмирза Ўрмонов, Тўйчи Тожибоев, Рустам Эргашев, ака-ука Абдунаби ва Мурод Акромовлар, Жаҳонгир Кенжабоевнинг томоша дастурлари томошабинларга манзур бўлмоқда.

ҲАВАСКОРЛАР САҲНАСИДА

Бугунги кунда Хоразм вилоятида тўртта халқ театри фаолият кўрсатмоқда. Ҳазорасп туманидаги 1-маданият уйи қошидаги халқ театри репертуаридан кейинги йилларда Шароф Бошбековнинг «Чароғбонлар», «Манзил», «Хўжайинлар», Акбар Юнусовнинг «Тилла заём ютуғи», Ҳайдар Муҳаммаднинг «Чиройли аёлнинг илтимоси», Йўлдош Сотимовнинг «50 сўмликнинг саргузаштлари», «Эркаклар холи қолганда», Муҳаммаджон Хайруллаевнинг «Ворис», Машраб Бобоевнинг «Вой-дод, милиция!», Эргаш Раимовнинг «Уйқудаги одам» каби бир пардали саҳна асарлари ўрин олди. Бу спектаклларни ҳаваскорлик театр санъати фидойиларидан режиссёр Ғофуржон Отамуродов саҳналаштирган. Ҳозирги кунда театр жамоаси Э. Мусаевнинг «Ота ҳукми» деб номланган бир пардали пиесаси устида иш олиб бормоқда.

Урганч тумани маданият уйи қошидаги театр жамоаси эса Ойдин Сайдинова раҳбарлигида Йўлдош Сотимовнинг «50 сўмликнинг саргузаштлари» комедиясини ниҳоясига етказиш арафасида.

Урганч шаҳар М. Шерозий номидаги маданият уйи халқ театри жамоаси репертуаридан ҳам Собир Юнусовнинг «Ғирром», Надежда Сластникованинг «Агар юрак ёнмаса», Неъмат Рўзимуҳаммедовнинг «Дўстлик, салом-ассалом» каби янги асарлари ўрин олди. Бугунги кунда театр жамоаси Ш. Бошбековнинг «Манзил» номли бир пардали пиесасини намойиш этишга тайёрланмоқдалар.

ФИКРДАН ФИКР УНАР

ДЕВОНГА КЕЛГАН ХАТЛАРНИ ЎҚИБ...

Қўлимизда бир даста мактублар... Республикамиз раҳбариятига йўлланган бу хатларнинг деярли барчасида муаллифлар ҳаётимизнинг бугунги энг долзарб муаммолари хусусида фикр юритадилар, юртбошимиз раҳбарлигида олиб борилаётган ички ва ташқи сиёсатни маъқуллаб, халқимизга, юртимизга тинчлик-тотувлик, тўкинсочинлик тилайдилар, юртбошимизни дуо қиладилар, мустақиллигимизга қилинаётган ҳар қандай хуружларни кескин қоралайдилар.

Хатлар билан танишар экансиз, уларнинг кўпчилиги президентимизнинг Бухоро вилояти халқ ноибларининг сессиясида сўзлаган нутқи таъсирида ёзилганлигини сезиш қийин эмас. Турли касб эгалари бўлмиш хат муаллифлари айни пайтда ҳаётимиздаги мавжуд камчиликлар тўғрисида ҳам дадил фикр юритиб, нўноқ, иккиланувчан раҳбарларни, топширилган ишни талаб даражасида бажара олмаётган лавозим эгаларини танқид қиладилар. Диққатга сазовор жойи шундаки, аксарият мактублар ўзининг самимияти, холислиги билан ажралиб туради. Юртимиз, миллатимизнинг энг катта бойлиги — халқ манфаатини ҳамма нарсадан устун қўядиган жонкуяр, фидойи инсонлар ҳамиша бор бўлсин.

Бугунги ҳаётимизни телевидениесиз тасаввур этиш қийин. «Зангори экран» биз учун асосий ахборот манбаи, маънавий-ахлоқий тарбия воситаси бўлиб қолмоқда. Эфирга узатилаётган ҳар бир кўрсатув миллион-миллион томошабинлар билан жонли мулоқот, баҳс-мунозара эканлигини унутмаслигимиз керак. Агар у кўзланган мақсадга мувофиқ даражада мукаммал тайёрланган бўлса, кўрувчини руҳлантириб юборади, юртимиз истиқболига ишончини мустаҳкамлайди ёки аксинча, шошма-шошарлик билан тайёрланган саёз, ишончсиз кўрсатув киши кайфиятига салбий таъсир кўрсатади. Ишнинг унуми кўпинча эрта тонгдаги кайфиятга боғлиқ бўлади.

Андижон электр тармоқлари корхонасининг бир гуруҳ ишчилари — Муҳаммадали Усмонов, Нозимжон Расулов, Содиқжон Ҳасанов ва бошқалар (жами 14 имзо) ўз мактубларида телевидениемиз фаолиятига анча кенг тўхталганлар. Уларнинг фикрича, биринчи дастур орқали берилаётган кўпгина кўрсатувларнинг савияси талаб даражасида эмас. Ишонарсизроқ, сохтароқ, ҳаётни тумтароқ талқин қилувчи лавҳалар томошабинни ҳеч қачон завқлантира олмайди. Баъзан, муваффақиятли чиққан бир кўрсатув икки-уч бор такрор намойиш этилади ва оқибатда ўз таъсир кучини йўқотади.

Андижонлик ишчилар ёш авлод маънавий дунёсига таъсир кўрсатувчи филмларни кўпроқ намойиш этишни, дастурни бўлар-бўлмасга ўзгартиравермасликни, қизларнинг «Иқбол» кўрсатувига монанд йигитларимизнинг ҳам чаққонлик, эпчиллик, билимдонлик беллашувларини уюштиришни таклиф этадилар. «Қадим маданиятимиз, тарихимиз, хусусан, вилоятлар, йирик шаҳар ва қишлоқларимизнинг ўтмиши тўғрисида қанчалик кўп билсак, шунча яхши», деб ёзишади улар.

Тошкентлик Юсуп Худайовнинг фикрича, оммавий ахборот воситалари фан-техника тараққиётининг бугунги ютуқлари тарғиботига етарли эътибор бермаётирлар. Мустақиллигимизнинг тақдири, миллатимизнинг равнақи, ҳаётимизнинг фаровонлашуви айни шу соҳа ривожига боғлиқ эканлигини унутмаслигимиз керак. Мактубдан англашиладики, телевидение, газета ва журналлар энг иқтидорли ёш олимларимизнинг бу соҳадаги яхши ишларини, муваффақиятларини изчил ёритиб боришлари керак. Инсон саломатлиги учун зарарли бўлган турфа хил ичимликлар ва сигарет қутиларини тарғиб қилишга зўр беришдан фойда йўқ.

Хоразм вилоятидаги Дўстлик шаҳрида истиқомат қилувчи Эркинбой Ёқубов телевидениеда «Ҳукумат соати», «Ўзбекистон фермери» деган кўрсатувлар ташкил этишни таклиф қилади. Унинг фикрича, «Ҳукумат соати»да президентимиз, ҳукуматимизнинг фармон ва қарорлари эълон қилиниши, шарҳланиши, улар жойларда қандай бажарилаётганлиги, халқнинг ҳаётига қандай таъсир ўтказаётгани тўғрисида ахборотлар бериб турилиши керак. Шундай қилинса, бозор иқтисодиёти шароитларида меҳнаткашларни ижтимоий қўллаб-қувватлаш борасидаги кенг кўламли дастурларни халққа янада чуқур етказиш, ижро сифатини яхшилаш имконияти вужудга келади.

Фарғоналик бир гуруҳ томошабинларнинг мактубларида «Ахборот» таҳририятининг ижодий изланишлари эътироф этилади, «Ватанни севмоқ иймондандур», «Одобнома», «Маърифат ва фан», «Сиҳат-саломатлик» каби кўрсатувлар кўпчиликка манзур бўлаётгани ҳолда бошқа кўпгина зерикарли, киши кўнглини тўлдира олмайдиган кўрсатувлар ҳам талай эканлиги, телевидение мутасаддилари бу ҳақдаги мулоҳазаларга етарли даражада эътибор бермаётгани айтилади. Қўқонлик Мансурхон Ғаниев куюнчаклик билан радио ва телевидениедаги баъзи камчиликларни қаламга олади. Вилоят чорвадорларига бағишланган бир эшиттиришда бригада бошлиғи радио мухбирининг саволига жавоб қайтариб, «Ишчиларимиз 65—70 минг сўмдан пул олишади, ҳаммалари миннатдор», деб жавоб қайтаради. Хат муаллифи мана шу савол-жавоб мисолида оммавий ахборот воситалари ҳаётимиздаги ютуқлар билан бир қаторда мавжуд камчиликлардан ҳам кўз юммасликлари лозимлигини уқтиради. Гап у ёки бу соҳадаги камчиликни бўрттириб айтиш ёки кўрсатишда эмас. Агар биз ана шу камчилик нима сабабдан мавжудлигига эътибор берсак, ўз ишига совуққонлик билан қараётган кимсаларни вақтида танқид қилсак, шундагина ишимиз олдинга силжийди. Раҳбарлар халқ орасида кўпроқ бўлишлари, мулоқот қилишлари, жойлардаги аҳволни ўз кўзлари билан кўришлари керак. Кўпинча раҳбарнинг келиши жойларда аввалдан маълум бўлади, улар ҳамма ёқни ёғ тушса ялагудек қилиб қўядилар. Натижада келган киши ҳақиқий манзарани кўрмай, билмай қайтиб кетади. Бу фикрга қўшилмасликнинг иложи йўқ. Баъзан, наинки вазирлар, ҳокимлар, уларнинг вакиллари, журналистлар ҳам худди шу ҳолга тушиб қоладилар.

Халқимиз аския пайровларини, ҳазил-мутоййибани жуда севади. Кулги кечалари, қизиқчиларимизнинг чиқишлари, аскиячиларимизнинг беғараз беллашувлари киши кўнглига кўтаринки кайфият, завқ-шавқ бағишлайди, дилингиз яйраб кетади. Аммо, ҳар соҳада бўлганидек, бу борада ҳам меъёр бузилмаслиги керак. Кўпчилик телетомошабинларнинг, хусусан, Меҳнат қаҳрамони Ҳожи Акбаровнинг ёзишича, айрим ҳолларда қизиқчиларимиз қандай бўлмасин кулдираман деб, бачканаликка берилиб кетадилар, бошқаларни кулдираман дейдилару, ўзлари кулгили аҳволга тушиб қолганларини сезмайдилар.

Телетомошабинлар турли мавзуларда ўтказилаётган давра суҳбатларидан, қишлоқ хўжалигига оид кўрсатувлардан ҳам қониқиш ҳосил қилмаётганларини ёзадилар. Айрим мактубларда «биз ўз фикр-мулоҳазаларимизни телевидение мутасаддиларига кўп бор ёзиб юборганмиз, аммо ҳеч қандай акс-садо йўқ», деган таънали гаплар ҳам бор.

Тўғри, таклифлар, танқидий мулоҳазаларнинг баъзиларига қўшилмаслик ҳам мумкин. Биров «бизга ҳар куни чет элда ишланган «боевик» бўлсин», деса, бошқа биров устма-уст ҳинд филмлари намойишини сўрайди. Яхши концертлар оз деб нолиганлар ҳам, ашула-ўйин кўпайиб кетди, дея ранжиётганлар ҳам бор. Телевидение ижодкорлари турли касб эгаларига, маърифий даражалари, дунёқарашлари турлича бўлган кишиларга хизмат қиладилар. Шунга қарамай, ҳар бир кишига ўзи истаган маънавий озуқани етказиб бериш, кўнглини топиш, қалбида мунаввар туйғулар уйғота олиш ҳар биримизнинг бурчимиздир.

Халқимизнинг фаоллиги унинг фикрчанлигида, яхши ният билан ҳаётни ўз қўлига олганлигида. Халқ фикри, халқ қараши доим диққат-эътиборимизда турсин. Ишимизнинг тараққийси шунга боғлиқ.

ФУЗУЛИЙНИНГ ЯНГИ ТОПИЛГАН ШЕЪРИ

Ҳар гал туғилган юртим Косонсойга борганимда устозларим, маориф ва маданият фидойиларини кўришга, суҳбатлашишга интиламан. Бу сафар ҳам таътил пайтида ноҳия арбобларидан бири, суҳбатларидан кўп маърифат ва файз топганим устоз Маҳмудхон Нуриллаев ҳузурларида бўлдим. Меҳмондорчилик ва жўшқин мусоҳабалар охирида менга бир кўҳна дастхатни инъом этдилар.

Тошкентга келиб, қўлёзмани синчиклаб кўздан кечирсам, XI аср форс-тожик шоири, луғатшунос олим Асади Тусийнинг мунозаралар мажмуаси экан. Китобнинг дастлабки саҳифалари ҳошиясига бир неча туркий байт битилган экан. Ўқиб, кўчириб чиқдим. У машҳур озар шоири Фузулийнинг байтлари экан. Мен уни шоир девонининг барча нашрлари ва Беруний номидаги Шарқшунослик институтида сақланаётган баъзи қўлёзмаларга солиштириб, уларда бундай ғазал мавжуд эмаслигини аниқладим. Шунинг учун айрим байтлардаги жузъий сакталикларга, камчиликларга қарамай, устозимга миннатдорлик рамзи сифатида уни эълон қилишга жазм этдим.

Ҳамиджон ҲОМИДИЙ,
Низомий номидаги педагогика институти ўзбек классик адабиёти кафедрасининг мудири

ФУЗУЛИЙ

ҒАЗАЛЛАР

Ҳаво қилар шайдо бани ҳар дам бу истиғно надур?
Неча сўрмассанки аҳволи дили шайдо надур?
. . . .
Букн танҳоликда парво қилмассан манга шайдо надур?

Саҳлдур гар билмаюб ҳолим тараҳҳум этмасанг.
Ҳолими билмай тағофил айламак ғамдо надур?

Ул пари мутлақ бани расвоя қилмас илтифот
Гар таманно санда дерлар билмайин ғавғо надур?

Чун гуле кўрдукда расво қилмоқда ғавғо надур?
Эй Фузулий, билмазам журме бани расво надур?

●

Жоно ғамингда чашми жафодур Фузулийнинг,
Лекин дилинда меҳру вафодур Фузулийнинг.

Лаълинг агарчи берса шифо дардманда на.
Бир бўса верса жони бақодур Фузулийнинг,

То кўрмишам юзингда зиё, эй қамар лиқо.
Ҳар дам дилинда шамсу қамардур Фузулийнинг

Ҳар дамда хоки пойинг эдар тўтиён чашм.
Гирён кўзина айни шифодур Фузулийнинг

Гўнглинг баҳосини версанг қазо анга,
Муроди санга бу ишда ризодур Фузулийнинг.

Токи оқ юзингда чин сочилур ул мақоми дил.
Иқлими Руму Чину Хитодур Фузулийнинг.

Қибрай туманидаги Дўрмон жамоа хўжалигида картошка экиш бошланди.
Суратда: хўжалик ҳисобчиси М. Тухманов, колхозчилар М. Толипов ва Қ. Саидов.
Н. МУҲАММАДЖОНОВ суратга олган

Одил ЁҚУБОВ:

МАШЪУМ КУНЛАР ҚАЙТМАГАЙ

Инсон тафаккурига тушуниш қийин. Баъзан ҳаётда фавқулодда бир воқеа рўй беради-ю хаёлингиздан аллақачон чиқиб кетган, кутилмаган хотиралар ёдингизга тушади.

50-йиллар охири. «Халқлар доҳийси» оламдан кўз юмиб, собиқ империя тепасига Никита Хрушчев чиққан. Подшоҳлик тож-тахтига ўтириб олгандан кейин кўп ғалати ишлар қилган бу сўзамол, бироз довдир, айни замонда самимийликдан ҳам бегона бўлмаган бу ҳокими мутлақ саъй-ҳаракатлари билан шахсга сиғиниш ҳодисаси фош қилиниб, об-ҳаво сал илиган пайтлар. Шу илиқлик туфайли бизда улуғ адибимиз Абдулла Қодирий оқланиб, унинг машҳур романи «Ўтган кунлар» хийла ножўя таҳрирлар билан бўлса-да нашр этилди. Лекин сал ўтмай бу ишимиз тўғри бўлдими ёки нотўғрими, деган тортишувлар бошланиб кетди. Ҳозир эсимда йўқ, шу боисданми ё машҳур адибимиз туғилган кун муносабати биланми, Тил ва Адабиёт институтида катта бир мажлис бўлди. Мажлисда атоқли адибимиз Абдулла Қаҳҳор сўзга чиқди. У киши яқинда Ҳиндистонда бўлган эдилар. У ерда қадим бир ривоятни эшитган эканлар. Эмишки, катта бир ҳинд махаражаси, бизнингча, катта бир вилоят беги ўрмондан ёш бир филни туттириб келтирган экан. Бекнинг топшириғи билан филнинг кўзини боғлаб, оёқларига кишан солиб, чинорга боғлаб мойжувозга қўшибдилар. Фил шу ҳолатда мойжувоз атрофида юз йил жувоз тортибди. Бу орада бек оламдан ҳам ўтибди. Шундан сўнг кексалар бекнинг фарзандларига: «Эй, болалар! Бу шўрлик фил кўзларида боғич, оёқларида кишан юз йил жувоз тортган! Энди бу шўрликнинг кўзларини очиб, кишанларини ечиб, қўйиб юборайлик. Бечора бир-икки йил бўлса ҳам ўрмонда эркин нафас олсин», дейишибди.

Филнинг кўзларини очиб, кишанларини ечиб, суюкли ўрмонига ҳайдашмоқчи бўлишибди. Лекин фил гарчи кўзида бойлағич, оёғида кишан бўлмаса-да ҳайдасалар ҳам ўрмонга кетмай, жувоз теварагида айланаверибди, айланаверибди...

Раҳматли адибимиз бу ривоятни Абдулла Қодирий атрофида ўша пайтлар қайтадан бошланаётган ғавғога боғлаб: «Биз ҳам ана шу филга ўхшаймиз. Буюк ёзувчимизни оқлаш имкони берилган бўлса-да тағин ўша эски гапларни бошлаяпмиз», деб гапини тугатгандилар.

Мен куни кеча Москвада айтилган қандайдир «Овроосиё иттифоқи» ҳақидаги янги «улуғ ғоя»ни эшитганимда кутилмаганда ўша доно ҳинд ривояти эсимга тушди. Дарҳақиқат, ўзимиз ҳам ҳинд ривоятидаги филдан қолишмаймиз, шекилли. Акс ҳолда куни кеча мустақилликка эришиб эндигина эркин нафас олаётган бир вазиятда шундай ғояни илгари суришнинг нима зарурати бор эди. Энг ёмони, Жириновский каби собиқ империяни тиклаб, эндигина истиқлолга чиққан давлатларни қайта кишанлаймиз, деб бонг ураётган сохта ватанпарварларга бу ғоя шундай маъқул тушдики, улар бу ғояни янги фикрлар, истаклар, тилаклар билан бойитиб, империя ҳақидаги ўз орзуларини амалга ошириш йўлидаги шафқатсиз бир қуролга айлантиришга уринмоқдалар.

Оқибатда бу «буюк ғоя» собиқ империянинг тикланганини тушларида кўриб юрган қора кучлар учун тобора бебаҳо бир дастурга айланиб бормоқда. Бундай пайтда истанг, истаманг бунинг сабаблари ҳақида ўйлаб қоларкансиз, кишн. Дарҳақиқат, бундай ғояларнинг туғилишига сабаб нима?

Бош сабаби истиқлол бизга ато қилган кўп эзгу ишларимизнинг ҳануз қадрига етолмаётганимиз эмасмикан?!

Яқинда мен Наврўз байрами кунлари бир гуруҳ ижодкор ёшлар билан Навоий вилоятига бориб келдим. Айни баҳор. Қирлар, адирлар кўм-кўк. Одамлар тўп-тўп бўлиб, ёшу қари баравар — ҳамма ясан-тусан ям-яшил қирларга кигиз ёзишиб, ўлану лапарлар айтишиб байрам қилишаяпти. Дастурхон тўкин-сочин, бир ёнда кампирлар қўлларида чўмичу ёғоч капкир, дошқозонларда сумалак қайнатишмоқда, бир ёнда ноғоралар, карнай-сурнай садолари остида ёшлар рақс тушишмоқда. Сафаримизнинг иккинчи куни буюк бобомиз номидаги бу кўркам шаҳарнинг қоқ киндигидаги «Фарҳод» майдонида шаҳар аҳли билан учрашув ўтказдик. Гўзал маданият саройининг тепасида туриб шоирлар шеър ўқишди. Ёшлар иттифоқи қошида ташкил қилинган қизиқчи ёшлар гуруҳи майдонга йиғилган ўн, балки ўн беш минг шаҳар аҳлини камида бир соат ичак уздириб кулдиришди. Гарчи йиғилганлар орасида рус ва бошқа миллат вакиллари бўлса ҳам қизиқчилик фақат севимли она тилимиз — ўзбек тилида бўлди. Ҳамма баравар кулди, шоирларимизнинг чиқишларини завқ-шавқ билан тинглашди. Шунда биз билан бирга юрган бир мўйсафид журналист:

— Хўп ажойиб замонлар бўлди-да, Одил ака. Бундан беш-олти йил муқаддам бундай ажойиб ҳодисани тасаввур қилиш мумкинмиди, — деди ва шундай бир воқеани гапириб берди. Кекса зиёлининг айтишича, ўша йиллар у партия ходими бўлиб ишлаган экан. Ва қайси бир йиғилишда ўзбек тилида маъруза қилган экан. Мажлисдан кейин уни собиқ обкомга чақиришиб, нега сен ўзбек тилида маъруза қиласан, деб роса пўстагини қоқишган экан. Шўрлик маърузачи ҳайфсан билан зўрға қутулибди.

Сафар кунлари биз қадим Нуротада бўлдик. Отамиз чашмасини ва ҳазратимиз қабрини зиёрат қилдик. Кўп гўзал ва қадимий ривоятларни эшитдик. Кейин яна маҳаллаларда, корхоналарда, мактабларда бўлдик. Бу учрашувларда истиқлолимиз ҳақида, мустақиллигимизни қадрлаш тўғрисида ва бу йўлда юртбошимиз Ислом Каримов бел боғлаб қилаётган улкан ишлар ҳақида одамлар яйраб-яйраб гапиришди. Шунда бир гап менинг юрагимни жизиллатиб, хотирамга михланиб қолди:

— Илоё, юртимизга кўз тегмасин! Илоё, анов машъум кунлар қайтиб келмасин!

Шундай дуолар айтган мўйсафидларга тикилиб ўзимча: «Иншоолло, айтганларингиз келсин!» деган гапларни кўнглимдан қайта-қайта ўтказдим. Ҳануз такрорлайман.

Темур хоқон салтанати

НИМА БЎЛГАНДА ҲАМ бу мушкул иш эди; бундай ҳолларда ўз одатига содиқ қолган Амир Темур беҳуда қон тўкилишининг олдини олиш учун масалани тинч йўл билан ҳал этишга уриниб кўрди. У Тўхтамишга панд-насиҳат тўла мактуб йўллади. Мактубда жумладан шундай дейилганди: «Шаҳзода, кибр-ҳавони йиғиштириб қўяйликда, қани айт-чи, сарҳадларингдан четга чиқишдан мақсадинг недур, фикр-ёдингни банд қилган қора ниятлар қаёқдан келди? Тинчлик истайсанми ёки урушни, қарорингдан бизни огоҳ эт».

Солномада ёзилишича, Тўхтамиш баландпарвоз ва орсизларча жавоб қайтарган.

●

Баҳор келиши билан Амир Темур ўз лашкарларини Дарбанд довонидан олиб ўтди, унинг амри билан қўшин Каспий денгизи соҳили бўйлаб юрди, жанговар ҳолат бир сонияга ҳам бўшаштирилмади.

Эҳтиёткорлик тўғри чиқди, зеро, тез орада қўшин денгиз қирғоғи билан Терек дарёси оралиғида пистирмада турган яхши қуролланган ва кўп сонли Тўхтамиш лашкарлари билан тўқнашиб кетишига оз қолди.

Темур суворийлари туғларини ёйиб, бурғулар садоси остида ёғийга ташланди. Бироқ душман қўшини шиддат билан жанговар ҳолатни эгаллади. Дам у томоннинг, дам бу томоннинг устунлигида ўтган жанг тун чўккунича давом этди. Соқчиларнинг қўш сафи билан ўраб олинган самарқандлик суворийлар ва аскарлар қурол-яроғларини қўлларидан қўймай туни билан ўт ёқмасдан жангга шай ҳолатда тонг оттирдилар.

1395 йили 15 апрелда Амир Темур Тўхтамиш устига тўсатдан ҳужум қилди. Тўхтамиш ҳам бу жанг ҳаёт-мамот жанги бўлишини яхши биларди.

Икки ўртада учаётган камон ўқларидан еру кўк қоронғулашиб кетди, дейилади солномада. Ёяндозлар ўз вазифаларини бажариб бўлгач, ғанимлар бир-бирларига кучли зарбалар бердилар, сўнгра тўс-тўполон ичида аралашиб кетдилар. Мўғул қўшинининг сараланган бир гуруҳи Шоҳ Мансурнинг қўлидан келмаган ишни амалга оширишга уринди, яъни Мовароуннаҳр лашкарларини талвасага солиш учун Амир Темурни ўлдирмоқчи бўлдилар. Шу мақсадда улар Темурни қўриқчиларидан анча йироққа чалғитиб, тезда маҳв этилган бир неча аскари билан қуршаб олдилар. «Камонининг ўқлари тугаган, найзаси синган» Амир Темур «шамширини тинмай ишлатиб» оддий навкар каби мардона жанг қилди.

Уни отларининг эгарларидан тушиб, ёнигача деярли эмаклаб етиб келган элликка яқин сипоҳийлари қутқардилар. Улар буюк Саркарда атрофида жонли ҳалқа ясаб, усталик билан камон отиб, ўзларига яқинлашишга уринган жаъмики мўғул аскарларини ер тишлатдилар.

Сипоҳийларнинг бу жасоратидан руҳланган Улуғ Амирнинг байроқдори салтанат туғини боши узра баланд кўтарди, бу эса Саркарда ҳаёти хавф остида эканлигидан дарак берарди. Қўриқчилар Амир Темур ёнига ёриб кириб, ўз кўкракларини қалқон қилиб, унинг ҳаётини сақлаб қолдилар.

Буни кўрган Тўхтамиш ўзининг бор кучини тўплаб, сўнгги ҳужумга шайланди, бироқ энди жанг майдонининг барча бурчакларидан Темур аскарлари саркардаларига ёрдамга кела бошлагандилар.

Ўз навкарларининг Темур лашкарлари билан яккама-якка олишувда мағлубиятга учраётганини кузатиб турган, чарчаб, ҳолдан тойган ва қонига беланган Тўхтамиш бу сафар ҳам омад ва Олло таоло ўз ғаними тарафида эканлигини англади. Руҳи тушган Тўхтамиш бир неча лашкарбошиси билан Шимолга қараб қочди, ўз ҳолига ташлаб кетилган қўшин осонгина янчиб ташланди, Терек сувлари мўғуллар қонидан қип-қизариб кетди.

Жачгдан сўнг Амир Темур лашкарлар қаршисида ерга тиз чўкди ва шу оғир дамда ўз паноҳида асрагани учун худованди каримга шукрона айтди. Ҳаёт-мамот жангидан омон чиққан ҳар бир навкар худонинг бу кароматининг шоҳиди эди; худди мана шу ишонч уларнинг ўз саркардасига бўлган улкан эътиқодини янада кучайтирди.

●

Амир Темур энг учқур суворийларига бош бўлиб Олтин Ўрда хонининг ортидан қувди ва Итил дарёси соҳилида унга етиб олай ҳам деди. Бироқ Амир шу ерда тўхтаб, Тўхтамишнинг тахтдан ағдарилганини ҳамда унинг ўрнига ўз қўли остида хизмат қилаётган Урусхоннинг ўғли тайинланганини билдирди.

Шундан сўнг Улуғ Амир қочоқни қидиришда давом этди, бироқ Тўхтамиш ўзига оғирлик қилган юкларини улоқтириб, қўл етмас томонларга — Қозон яқинидаги одам оёғи тегмаган ўрмонларга кириб, ғойиб бўлганди.

Амир Темур йўлида учраган барча қабилаларни бўйсундириб, лашкарларини бундан тўрт йил бурун ўзи Ўрда қўшинларини маҳв этган жойларга бошлади, сўнг янада ғарброққа от сурди. У мўғуллар Русиядан тортиб олган бебаҳо бойликлар тўпланган Итилбўйи ҳудудларини ғолибона кезиб чиқди. Самарқанд лашкарлари йиққан беҳисоб бойликлар ичида «олтин, кумуш, мўйна, ёқут, жавоҳир ҳамда гўзалликда тенги йўқ йигит ва қиз қуллар бор эди».

●

Ўрда бойликларини бир неча шаҳзода ва кучли ҳарбий бўлинма кузатувида салтанатининг пойтахтига жўнатган Амир Темур энди Тўхтамишга тобе ҳисобланмиш асл рус ўлкаларини забт этишга киришди У Итил ёқалаб Қозон шаҳрининг жанубида жойлашган Булгоргача кўтарилди, сўнгра лашкарларини Ғарбга бошлаб, Москов тагида жойлашган Елецккача бўлган ҳудудни эгаллади. У йўлида учраган мўғулу русларни тор-мор келтириб, Киев остоналаригача етиб борди.

Бир неча минг чақиримлик шу юришдан сўнг Улуғ Амир Дон дарёси бўйлаб жанубга қайтиб Тана (Азов)ни қўлга киритди, шу пайтгача Ўрда ҳимоясида бўлган генуялик ва венециялик савдогарларнинг омборларини вайрон қилди. Сўнгра у жасур ва маккор черкасларнинг қаршилигига қарамай Кубанни ҳам таслим этди; черкаслар эса яйловларга ўт қўйиб мовароуннаҳрликлар отларининг катта бир қисмини нобуд қилдилар.

Ҳормас-толмас, енгилмас Темур бутун Кавказни кезиб чиқди, унинг жасур навкарлари эса ақл бовар этмас жасорат намуналарини кўрсатишар, йўл азобларига мардона бардош берардилар.

У Гуржистонни ортда қолдириб, Олтин Ўрданинг қудратли савдо маркази бўлмиш Аштархон устига юрди: у томонларда Темурнинг ноибларига қарши исён тайёрланмоқда эди. Ўзларига кибр қўйган ғанимларнинг таъзирини беришга отланган қўшин яна бир карра Кавказ совуқларини бошидан кечирди. Бу бой шаҳарнинг қўлга киритилиши Темур лашкарларининг энг ёрқин ғалабаларидан бири бўлди.

Итил бўйида жойлашган бу шаҳар қуруқлик тарафидан баланд ва қалин девор билан ўралган бўлиб, шаҳар аҳолиси ҳар куни бу деворларга сув қуяр, аёзли ҳавода сув бир зумда музга айланиб, деворни янада баландроқ ва қалинроқ қиларди. Улуғ Амирнинг даҳшатли совуққа мардона бардош берган аскарлари шу ойнадек тиниқ ғаройиб деворга тирмашиб, чўкичлар ёрдамида зинапоялар ясадилр. Охир-оқибатда Аштархон таслим бўлди, кучли талофат бериб, бойликларидан ажралди.

Аштархондан кейин навбат анча Шимолда жойлашган Сарой шаҳрига етди.

●

Бу сафар Олтин Ўрда тиз чўкди. Шундан сўнг у ҳеч ўнгланмади; Амир Темур Даҳшатли Иванга йўл очиб берди.

Ўрданинг заифлашганидан фойдаланган мўғулларнинг эски тобелари — рус князликлари кўп ўтмай озодликка эришдилар ва бўлажак рус империясининг пойдеворини қўйдилар. Агар Улуғ Амир Олтин Ўрдани тугатмаганида, турган гапки, руслар ўз мустақилликларини яна юз йиллаб кутган бўлардилар.

Шу ўринда эътиборингизни қуйидаги қизиқ бир далилга қаратмоқчиман. Юқорида сўзланган воқеалардан тўрт аср ўтгач, француз сайёҳи Р. Е. Уюк Мўғулистонни кезиб юрган чоғида мўғул қўшиқчиларининг Темур ҳақидаги ушбу қўшиғини эшитган экан:

Темур қучган зафарлар
Ҳақида хотиралар
Бизни асло қўймас тинч,
Бизни асло қўймас тинч.

Эй, илоҳий Темур!
Руҳинг қачон қайта тирилур?
Кела қолгин, кел тезроқ,
Йўлларингга биз муштоқ.
Эй, Темур!

●

1396 ЙИЛНИНГ ИЮЛ ОЙИДА Амир Темур Самарқандга қайтиш ҳақида буйруқ берди. У энди қувонса бўларди: салтанати Туркия, Сурия ва Арабистон сарҳадларидан Хитой чегарасигача, Форс кўрфазидан Рус даштларигача кенгайган эди. Бироқ у сўнгги юриш учун тўрт йил сарфлаганинию инсон ҳаётининг ўртача узунлиги ўттиздан ошмайдиган бир даврда ёши олтмишга бориб қолганини ўйлаганида вақт кутиб турмаслигини янада аниқроқ сеза бошларди. Зеро, дунёни босиб олишдек буюк саргузашт ўзининг эскирган классик доирасидан чиқаётган, Темурнинг янги қўшнилари — турк султони, Қоҳира мамлуклари подшоҳи, Ҳиндистон ҳукмдори ва Само Ўғлони* ўзлари бундан бехабар Худо ҳузурига киришга, унинг ҳукмини эшитишга яқинлашиб қолган эдилар.

Доимо ҳаво алмаштириб туришга мажбур бўлган Темур лашкарлари ҳолдан тойган эдилар; унинг ўзи ҳам Осиё бойликлари билан безатилиб, соҳибжамол аёлдек кундан-кунга янада ортиқроқ севиб бораётгани Самарқандни қаттиқ соғинган эди. У қандай маҳорат билан жанг қилса, шундай усталик билан тинчлик ўрната оларди; шунинг учунми, балки ўз бошкентида узоқроқ тин олгиси келгандир.

Қўшин ўтган йўлларда аҳоли «фалакиёт султони»ни ва унинг шавкатли жангчиларини олқишлар эди. Ўз гўшаларига яқинлашганлари сари чарчоқларини унутаётган аскарлар кетидан устига ортилган бойлик ва ўлжаларнинг оғирлигидан ғичирлаган аравалар карвони келарди.

Темур Кешда тўхтаб, падари бузруквори ва фарзандининг қабрлари тепасида дуо ўқиди, Оқ Саройни бориб кўрди. Бинонинг биринчи ғишти 15 йил олдин қўйилганига қарамай, усталар ҳали ҳам унга пардоз бериш билан овора эдилар.

Амир Темурдан бир неча йил кейин у ерга борган Кастилия (Испания) қиролининг элчиси Руи Гонсалес де Клавихо ҳайратланиб таърифлаган бу маҳобатли ва гўзал бино Темурга ёқди. У кетишидан олдин усталарга бинонинг пештоқига қуйидаги сўзларни ёзиб қўйишни буюрди: «Қудратимизга шак-шубҳангиз бўлса, биз қурдирган биноларга боқинг».

Самарқанд Амир Темурни дабдаба билан кутиб олди. Биноларнинг пештоқлари ва кўчаларга нодир гиламлар ташлаб қўйилган, майдонларда гуллардан зафар дарвозалари тикланиб, очиқ саҳналарга кўтарилган хонандалар унинг шаънига мадҳиялар айтишарди.

У «Кўк сарой» деб ҳам аталувчи шаҳардаги энг баланд бино — Аркда яшай бошлади. Қўшин келтирган бойликлар салтанат нозирлари ҳисобдан ўтказишлари учун мустаҳкам хоналарга жойлаштирилди. Солномада гувоҳлик берилишича, шу ҳисоб-китоб ишларига жалб этилган нозирлар сони кўп бўлишига қарамай, бойликларни ҳисобдан ўтказишга «бир неча кечаю кундуз» вақт керак бўлган.

Зафар шарафига зиёфатлар берилди. Зиёфатлардан бирида Амир Темур Самарқандда қолганларга ҳам мансабига ва ғалабага қўшган ҳиссасига қараб ўлжалардан улашиб чиқди, биринчи бўлиб салтанатнинг юксак мартабали амалдорлари эмас, балки пайғамбар авлодлари — сайидлар ва уламо тақдирланди.

Эртаси кундан бошлаб Амир Темур салтанат юмушларига шўнғиб кетди; унинг қаҳри қаттиқлигини билган амалдорлар ва сипоҳилар қалтираб туришарди. Ўзи узоқ вақт йўқлигида бўлиб ўтган воқеалар баёнини диққат билан тинглагач, нарх-навонинг ҳаддан ташқари ошиб кетишига йўл қўйган савдогарлар ва айбдорларни дорга остирди. Бева-бечораларга кийим-кечак ва озиқ-овқат улашилди, салтанат фуқаролари эса уч йил давомида барча солиқлардан озод қилиндилар.

Ватанига қайтиб ўз фуқароларининг фаровонлиги учун қайғурадиган халқ Отасига айланган саркарда одамлар учун етарли ғамхўрлик қилганига ишонч ҳосил этгач, бутун эътиборини Самарқандни гуллаб-яшнатишга қаратди ва бу соҳада ҳам ўзининг ажойиб қобилиятини намойиш қилди. У меъморлар тақдим этган лойиҳалар орасидан энг яхшисини танлаб олар, улар билан иш режаларини ишлаб чиқар ва ўзи ҳам янги ечимлар таклиф қиларди. У қурилиш ишларини ўзи бошқарар, келиб чиқишидан қатъи назар, энг иқтидорли ҳунармандларга ишониб иш топширарди. Бир томонда қаттиққўл Темур турса, иккинчи томонда илм аҳлини қутлаб, ҳимоясига оладиган Темур турар; бир томонда бутун-бутун шаҳарларни забт қилувчи Темур бўлса, иккинчи томонда обидалар, мадрасалар, анҳорлар қурдирувчи ва боғлар барпо эттирувчи Темур турарди. Бу мураккаб шахс муаррихлар учун ҳали ҳам жумбоқ бўлиб қолмоқда.

1397 йил баҳорида у Самарқанднинг машҳур боғларидан бири «Боғи Шамол»да ажойиб бир сарой қурдирди. Қурилишни тезроқ ниҳоясига етказиш учун эроний ва бағдодий меъморларга аскарлар ёрдам беришди. Ўзи эса иш боришини назорат қилиб туриш учун қурилиш майдонига чодир тиктирди. Солномада ёзилишича, «ушбу саройни бунёд этиш учун юксак маҳорат ва мислсиз ғайрат-шижоат билан иш олиб борилди».

Ўша йили кузда у кенг Конигил даштида илгари машҳур бўлган барча боғлардан гўзал бир боғ яратди. Унинг анжирлару бошқа турли мевали дарахтлар соя ташлаб турган узун йўлкаларидан ўтиб, атрофи баланд оқ мармар устунлар билан ўралган бир қасрга бориларди. Амир Темур боғ ўзи ўйлаганидек чиққанини кўргач, унга «Боғи Дилкушо», яъни «Дилга қувонч бахш этгувчи боғ», дея ном берди.

АМИР ТЕМУР ҳар сафар бирор сарой тиклар ёки боғ яратар экан, қадимий удумга кўра уни бирор аёлга бағишлар эди. Шу одатга кўра, «Боғи Шамол» набираси, малика Бойқизига, «Боғи Дилкушо» эса кенжа қаллиғи, — суярчаси, Мўғулистоннинг янги ҳокими Хизрхўжанинг қизига бағишланди.

У Кеш йўли устидаги ҳайбатли қоя устига ҳам ажойиб бир сарой қурдирди. Деворлари қора мармар ва оқ кошин билан қопланган бу саройни зилол булоқлардан сув ичган ям-яшил боғ ўраб турар эди. Темур бу боққа «Тахти қорача» деб ном қўйди.

Самарқанднинг ўзида ҳам Улуғ Амир омборлар, шифохоналар, мактаблар қурдирди. Бироқ у бунёдкорлик ишлари билан машғул бўлган пайтида ҳам «жаннат қилич соясида» эканлигини унута олмади. Шу сабабли у шаҳар деворларини мустаҳкамлади — Самарқанд деворларининг узунлиги етмиш олти минг метрга етказилди, темир қалқон ва дубулғалар қуйдирди, янги суворийларни қуроллантириш учун қилич ва найзалар тайёрлаттирди. Зеро, ўша пайтдаёқ у Хитойга юриш ҳақида ўйларди.

Люсьен КЭРЭН

Француз тилидан Баҳодир ЭРМАТОВ
таржимаси

* — Хитой императори Мин Хонг Во.

РЕДАКЦИЯДАН:

Муҳтарам газетхон!

Сиз ҳафталигимизнинг кейинги уч сонида Франциядаги ўзи тузган «Темурийлар даври ва маданиятини ўрганиш ассоциацияси»нинг президенти, француз адиби Люсьен Кэрэннинг «Тамерлан ёхуд Темур хоқон салтанати» асаридан боблар билан танишдингиз. Бундан буён ҳам хорижда ҳамда ўзимизнинг Шарқда бой тарихимиз, турли салтанатлар, тарихда ўтган улуғ шахслар, жумладан Амир Темур ва темурийлар, Бобур ва бобурийларга бағишланган қимматли асарлардан намуналар эълон қилиб борамиз.

ОНА ТАРИХ БИЛИМДОНИ

Яна бир неча кундан кейин Ўзбекистон Республикаси Фанлар академиясининг ҳақиқий ва мухбир аъзолари орасидаги бўш ўринлар учун умумий сайлов бўлиб ўтади. Бу фақат Фанлар академияси олимлари учунгина эмас, балки бутун Ватанимиз илмий-техникавий ва маданий ҳаёти учун ҳам аҳамиятли воқеадир. Фанлар академиясининг ҳақиқий аъзоси ёки мухбир аъзоси бўлиш — бу, миллатнинг фахри, ёш суверен давлатимизнинг кўрки ҳисобланади. Шунинг учун ҳам сайланажак номзодларга юксак талаблар қўйилади, уларнинг теран илмий тафаккурига, ижтимоий фаоллигига ва маънавий камолотига алоҳида эътибор берилади.

Шуниси қувончлики, фан-техникамизнинг юксак чўққилари сари интилаётган, эл-юрт орасида илм фидойилари сифатида ном қозонган олимларимиз жуда кўп. Бу, албатта, демократик сайлов асосида улар орасидан энг муносибларини саралаб олиш имконини беради. Хусусан, «Ўзбекистон тарихи» ихтисослиги бўйича номзодларни олайлик. Айтиш лозимки, уларнинг аксарияти Ўзбекистон тарихи фанига муносиб ҳисса қўшиб келаётган ва келажакда янада кўпроқ ҳисса қўшиш имкониятига эга бўлган мўътабар олимлардир.

Ўзбекистон тарихи жуда катта даврни ўз ичига олиши, теран илмий-амалий мазмун ва аҳамиятга эгалиги, ижтимоий-сиёсий воқеаларга беҳад бойлиги билан илм аҳлига маълум. Бироқ унинг ҳамма даврлари ҳозирча ҳаққоний, тўғри ва тўла ёзилиб бўлгани йўқ. Шўро даврида ёзилган юзлаб рисолалар ва дарсликлар коммунистик ғоявийликка асослангани ҳаммага маълум.

Бунинг устига шўро даврида она тарихимиз фан сифатида тан олинмади. Эндиги вазифа тарихимизни сохталиклардан тозалаш, қайта ёзишдир. Бу соҳада жумҳуриятимиз олимлари қисқа вақт ичида катта ижодий ишларни амалга оширдилар. Бироқ, шу нарса ҳам маълумки, олимлар онги, дунёқараши ва тушунчасидаги эволюцион ўзгариш ҳали ўз маромига етганича йўқ.

Биргина мисол. Жумҳуриятимиз ўз истиқлолини қўлга киритганидан кейин Ўзбекистон тарихини олий ўқув юртларида ўқитиладиган ижтимоий-гуманитар фанлар қаторига киритиш масаласи олимлар орасида роса бир ярим йил баҳс-мунозара бўлди. Ниҳоят, ўтган йили май ойида Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги ташаббуси билан чақирилган республика илмий-амалий конференциясидаги охирги баҳсда масала ижобий ҳал бўлди. Ҳаётимизда биринчи марта Ўзбекистон тарихи барча олий ўқув юртларида ўқитиладиган фанлар қаторидан ўз қонуний ўрнини эгаллади.

Шу ўринда президентимиз И. Каримов даъвати билан бошланган Ўзбекистоннинг миллий истиқлол мафкурасини яратиш ҳаракати нечоғлик чуқур илмий-амалий асосга, халқимиз қалбидаги маънавий

жароҳатга малҳам бўларлик аҳамиятга эга эканлиги беихтиёр эсга тушади. Биз бошқа ижтимоий-гуманитар фанларнинг аҳамиятини пасайтирмаган ҳолда Ўзбекистон тарихи фани истиқлолимизни мустаҳкамлашнинг асосий ижтимоий-сиёсий ва тарбиявий омили деб айта оламиз. Мана шу мантиққа асослансак, она тарихимиз ҳали очилмаган қўриқ. У ўзининг янги фидойи ва жонкуяр олимларига муҳтож.

Бўлажак сайловда иштирок этадиган номзодлар орасида тарих фанлари доктори, Ватанимиз тарихининг тиниб-тинчимас тадқиқотчиси, профессор Рустам Шамсутдинов ҳам бор. Олимнинг 30 йиллик илмий фаолияти маҳсули бўлган юзга яқин илмий-тадқиқий мақолалари, кўплаб йирик рисолалари, матбуот саҳифаларидаги ўнлаб публицистик чиқишлари кўпчилик диққатини ўзига жалб этди. Чунки бу асарларда бугунги кунимизнинг энг долзарб масалалари чуқур илмий тарзда баён қилиб берилган. Олим фанимизнинг бошқа қатор фидойилари қатори, фан ва олий таълим тизимида кенг ислоҳотлар ўтказилиши тарафдори. Халқимизнинг узоқ йиллик тарихини, хусусан, энг сўнгги тарихни ёзиш ва таҳлил этишда бундан буён бирёқламаликка, ҳиссиётларга берилиш мутлақо мумкин эмас, деб ҳисоблайди у.

Р. Шамсутдинов серқирра илм соҳибларидан бири. Сўнгги тўрт йил ичида жумҳуриятимизнинг турли нашриётларида унинг 5 та мустақил ва 3 та ҳамкорликда ёзилган китоблари босилиб чиқди. Бундан ташқари, вақтли матбуот саҳифаларида ва хорижда — инглиз, француз, ҳинд, араб ва бошқа тилларда кўпгина мақолалари эълон қилинди. Тадқиқотчи-олимни тарихимизнинг ёритилиши муаммолари, ижтимоий-сиёсий масалалар, янги замон кишисининг маданий-маънавий қиёфаси, миллатнинг ривожи, миллий ғурур ва шу каби бошқа жиҳатлар бирдек қизиқтиради. Унинг «Бобурни излаб» (1993) ва «Бобурийлар сулоласи» (1994) номли рисолалари фикримизнинг далили бўла олади. Бу китобларни ёзиш учун муаллиф буюк саркарда, шоир ва олим Заҳириддин Муҳаммад Бобур номли халқаро илмий экспедиция таркибида фаол қатнашиб, икки марта Бобур қадамжоларини ўз кўзи билан кўриб, ўрганиб қайтди.

1991 йили ҳозирги Андижон Давлат дорилфунунида жумҳуриятимизда биринчилар қаторида Ўзбекистон тарихи кафедраси ташкил топди. Қисқа вақт ичида кафедра олимлари изланувчан олим, тиниб-тинчимас тадқиқотчи Шамсутдинов раҳбарлигида муайян ишларни амалга оширдилар. Бугунги кунда мазкур кафедра қошида «Ватан тарихи» ихтисоси бўйича илмий кенгаш фаолият кўрсатмоқда. Ҳозиргача бу ерда 6 та номзодлик диссертациялари муваффақиятли ёқланди.

Профессор Р. Шамсутдинов илмий фаолиятида миллий истиқлол мафкурасига катта эътибор бермоқда. Унинг илмий ўрганиш объекти, тадқиқотлари кўлами, мавзулари тобора кенгайиб, фандаги ўта муҳим ва долзарб муаммоларга қаратилмоқда. Олим собиқ СССР ҳудудидаги кўплаб архивлар билан яқиндан таниш, уларда сақланаётган жуда кўп халқимиз тарихига оид ҳужжатларга эга. Айни кунларда у нисбатан кам ўрганилган жадидчилик ва «босмачилик» ҳаракатлари тўғрисида илмий тадқиқотлар олиб бормоқда.

Р. Шамсутдиновнинг қатор илмий мақолалари хорижий тилларда ҳам эълон қилинган ва кўпчиликнинг эътиборига тушган. У туркий дунёнинг муштарак тарихини яратиш бўйича Анқарада чақириладиган жаҳон конгресси ташкилий қўмитасининг аъзоси ҳамдир. Мазкур анжуман жорий йилнинг кузида бўлиб ўтади. Унинг кун тартибига ҳамюртимиз таклифи билан «Бобурийлар сулоласи» мавзуси ҳам киритилган. Бундан ташқари, Р. Шамсутдиновнинг саъй-ҳаракатлари билан Андижонда мустақил замонамиз даъватига мос бўлган «Мерос» илмий-маърифий маркази ташкил этилди. Унинг асосий мақсади ўтмиш қадриятларини тиклаш ва тарғиб қилишдир. Андижон тарихи ва қомусини яратиш, вилоятнинг машҳур фарзандлари номларини абадийлаштиришдек ўта хайрли ва шарафли ишлар аста-секин рўёбга чиқаётир.

Биз ушбу мақоламизда истеъдодли ҳамкасбимиз илмий-ижтимоий фаолиятининг айрим қирраларига қисқача тўхталиб ўтдик, холос. Бўлажак сайловларда унга омад ёр бўлсин.

Р. МУРТАЗОЕВА,
тарих фанлари доктори, профессор,

С. ХОЛБОЕВ,
тарих фанлари номзоди, доцент

РЕДАКЦИЯДАН: Фанлар академиямизнинг ҳақиқий ва мухбир аъзолигига кўрсатилган номзодларнинг кўпчилиги газетамизнинг фаол муаллифлари эканлиги биз учун айниқса қувонарлидир. Уларнинг мустақиллик шароитида ёзилган сара тадқиқий мақолалари ҳафталигимиз саҳифаларида эълон қилинган. Ҳурматли олимларимизга сайловларда ҳам, илмий изланишларида ҳам муваффақиятлар тилаймиз.

ХАЛҚИМИЗ ДИЛБАНДИ

«Фикрга қарши фикр билан курашиш керак» деган эди улуғ Инсон Андрей Сахаров. Фикрга фикрни қарши қўйиш фикрловчи, мард, ўзининг ҳақлигига ишонган одамларнинггина қўлидан келади. Фикрлаш қобилиятидан маҳрум кимсалар номард ҳам бўладилар, уларнинг асосий қуроллари тазйиқ, жабр-зулм, қилдан қийиқ топиш. Халқимизнинг дилбанди Абдулла Қодирий ана шундай ғаддор социалистик тузум, ленинчи жаллодлар фитнасининг қурбони бўлди. Эндиликда мустақил миллий давлатимиз изчиллик билан совет ҳокимияти ҳалок этган буюк миллатпарварларимизнинг хотирасини эъзозлаб, қадрини тикламоқда. Абдулла Қодирий шахсига, адабий меросига бўлган эътибор ана шу маданият сиёсатининг бир мисолидир.

Шу йил 6 апрелда Тошкент давлат университети профессор-ўқитувчилари Ўзбекистон ФА Алишер Навоий номидаги Адабиёт институти ва республика олий ўқув юртлари билан ҳамкорликда Абдулла Қодирий таваллудининг 100 йиллигига бағишлаб илмий-назарий анжуман ўтказди.

Анжуманнинг ялпи мажлисини профессор Бегали Қосимов қисқача кириш сўзи билан очди. Республика халқ ёзувчиси Одил Ёқубов ва ЎзФА мухбир аъзоси Иззат Султонов Қодирий асарлари жозиба кучининг сирлари, адиб ижодининг бугунги кундаги аҳамияти ҳақида гапирдилар. Профессорлар — У. Норматов «Янги ўзбек адабиёти ривожида Абдулла Қодирийнинг ўрни», Л. Қаюмов «Ҳамза ва Қодирийнинг ижодий дўстлиги тарихидан», С. Мамажонов «Адиб романларининг миллий ўзига хослиги», А. Абдуазизов ва филология фанлари номзоди Б. Эрматов «Қодирий ва жаҳон адабиёти», доцент С. Умиров «Қодирий публицистикаси ва замонавийлик» мавзуларида маърузалар ўқидилар.

Шундан кейин илмий-назарий конференциянинг ҳозирги ўзбек адабиёти, адабиёт назарияси ва адабий ҳамкорлик, журналистика ва бадиий таржима, ўзбек тилшунослиги, ўзбек адабиёти тарихи шўъбаларида Абдулла Қодирий теран ижодининг турли масалаларига доир ўттиздан ортиқ маърузалар тингланди.

Сирдарё вилояти Гулистон туманига қарашли Баҳор давлат хўжалигида бундан 2—3 йил бурун 13 гектар майдонга мевали дарахтлар экилиб, боғ барпо қилинган эди. Бу йил кўчатлар гуллаб, мевага кирди.

Суратда: кўчатларга ишлов бериш пайти.

Н. МУҲАММАДЖОНОВ суратга олган

Икки оғиз дил сўзи!

ФАЗЛ СОҲИБАСИ

Гўзаллик инсон руҳининг кўҳна мангу эҳтиёжи экан. Гўзал манзара, гўзал оҳанг, гўзал сўз одамзод азал абад интилгувчи неъмат экан.

Қисматим мени ёшликдан гўзал қалбли кишиларга рўбарў қилди. Эсимни таниб қулоғимга латиф сўз кирди. Шеърият ва гўзал суҳбатлар руҳим матлабига айланди. Ғафур Ғулом, Ҳабибий, Миртемир, Ғайратий, Абдулла Қаҳҳор... Улфат, Амонулло Боқир сингари шоир ва адиблар, Зиёвиддин Бобохон, Алихон Соғуний каби илм соҳибларининг олтин сўзлари юрагим бойлиги бўлиб қолган.

Афсуски, биз улуғ инсонларни тиригида ғанимат билмаймиз. Хаёлимизда улар ўлмайдигандай, суҳбатларига биз ҳали кўп улгурадигандай, парвосиз юрамиз. Бугун мен ўша соҳиби илм, соҳиби фазл инсонларни эсласам уларнинг давраларини соғинаман, бундай давраларда камроқ бўлганимга афсус қиламан. Олдингдан оққан сувнинг қадри йўқ, деб шуни айтадилар.

Бундай нуроний зотлар барҳаёт замондошларимиз ичида ҳам бордирлар. Уларнинг борлиги бизнинг бахтимиз, бойлигимиз, умримизнинг безагидир.

Шундай сиймолардан бири Кибриё опа Қаҳҳорова бугун саксон ёшга кириб мевалари ғарқ пишган боғдай савлат тўкиб ўтирибдилар. Тебрансалар шеър тўкилади, лутф ёғилади, Саъдий, Ҳофиз, Ҳайём, Бедилнинг байтлари сочилади. Опамизда манман деган шоирлар ҳавас қилса арзигулик нозиктаъб, тиниқ хотира, шеърий сўз ҳисси мавжуд. Кибриё опадек завқ билан, иштиёқу назокат билан, байтларнинг тагдор маъноларини англаб, шарҳ қилиб шеър ўқимоқ, менинг назаримда, унча-мунча шеър ёзмоқдан афзалроқдир. Минг таассуфки, шундай шеърхонлар — навоийхонлар, фузулийхонлар, бедилхонлар, кам қолдилар. Давра суҳбатларимиз, улфатчиликларимиз бадииятдан бироз узоқлашиб бормоқда.

Гоҳида дунёнинг майда-чуйда гап-сўзларидан безганда кўнгилга яқин кишиларни топиб, қани кетдик Кибриё опаникига дея, ўша машҳур Герман Лопатин кўчасига равона бўламиз. Бу хонадонда устоз Абдулла Қаҳҳор руҳи ҳоким. Опанинг тилида ҳам такрор-такрор улуғ адибнинг айтган сўзлари. Бу сўзларни эшитишдан биз чарчамаймиз, айтишдан опамиз...

Бир вақтлар бу гавжум хонадонда Абдулла Қаҳҳор билан кўришганлар, у соҳиб истеъдодининг суҳбатларини эслаб кўп хотиралар ёзганлар. Бу хотиралар «Абдулла Қаҳҳор замондошлари хотирасида» деб аталувчи каттагина китоб бўлган. Бу эсдаликларда опамизнинг номлари ҳам зикр этилган: «Унинг меҳмондўстлигига хотини Кибриё Қаҳҳорованинг ўта пазандалиги сабаб эди...» «Абдулла аканинг Дўрмондаги боғида Кибриё опанинг тўкин дастурхони атрофида йиғилдик».

Гўзаллик ва шуур қаримайди. Кибриё Қаҳҳорова. 1940 йиллар...

Ҳурматли устозларимизнинг Кибриё опа ҳақида ёзган сўзларини ўқиган киши кўз олдида яхши пазанда, озода уй бекаси намоён бўлади. Ўйласам, опа бутун умрини, ўзлигини Абдулла Қаҳҳор учун борлигича бағишлаган эканлар. Меҳрибон хотин бўлиб, пазанда бўлиб, боғбон бўлиб, қўлёзмаларни тартибга келтирувчи, оққа кўчирувчи, устоз чарчаганда хат, газета ва китобларни ўқиб берувчи дастёр бўлиб, керак бўлганда маслаҳатчи, ҳамкор бўлиб улуғ адибга фидоийлик қилган эканлар. Бунинг учун Кибриё опага яна бир бор таъзим қилсак арзийди. Бу қўша умр, бу садоқат ва жонфидолик барча оилаларга ўрнак бўлгуликдир.

Бугун ҳам саксон ёш юксаклигида туриб Кибриё опа қиладиган орзу битта: Абдулла Қаҳҳорнинг тўла асарларини — куллиётини тайёрлаб нашр этиш ва устоз руҳини шод қилишдир.

Чиройлик қаримоқ — бу ҳам улуғ бахт. Ёшликнинг ўзи гўзал, безаксиз ҳам ўзи ҳусн. Кексаликда инсонни қалб нури безаб туради. Кибриё опамизнинг юзларидан ёғиб турган нур, кўзларидаги завқ-шавқ кўнгилдаги сўлмас баҳордан нишондир.

Эркин ВОҲИДОВ,
Ўзбекистон халқ шоири

УМРИМ УЗОҚ БЎЛАР...

Севимли ҳафталигимизда атоқли адиб Асқад Мухторнинг «Кўктош», «Жинни» деб номланган сюжетсиз ҳикояларини ўқидиму устознинг бир синчков толиби сифатида кўпдан бери дилимга тугиб қўйган гапларимни айтишга журъат этдим.

Гоҳо ҳайратланиб ўйга толаман. Шоир Асқад Мухтор зўрми, адиб Асқад Мухтормми? Борди-ю Асқад Мухтор умр бўйи шоир-таржимон бўлиб қолганда ҳам ҳар битта классикни сизу бизга таниш сийқа қофиялар, оҳангларга солмасди. Борди-ю у ижодини бутунлай болалар адабиётига бахш этганда-чи? Уйдаги гап кўчага тўғри келмайди, деганларидай адабиёт шотирлар бир пайтлар болаларга қолдириб кетган сийқа насиҳатлардан бирмунча қутулармиди. Асқад ака тадқиқотчи бўлганда-чи? Унинг биргина Толстой ва Шарқ фалсафасига оид адабий ўйларини эсланг-а! Фақатгина драматург бўлганда-чи? Ҳар қанақа ҳолатда ҳам Ғафур Ғулом айтмоқчи, «Лиммо-лим жавоҳир тўла сандиқдай» Асқад Мухтор бўларди. Менингча, Асқад Мухтор ижодининг қирралари камалак рангларидай бир-бирига мутаносибдир. Асқад Мухтор бўлганда ҳам ўзи қайд этганидай Ғафур Ғулом, Ойбек, Шайхзода, Миртемир, Иззат Султонларни устоз деб билган, худди сизу биз билган камтарин устоз Асқад Мухтор бўларди. Менимча, Асқад Мухтор тақлид қилиб бўлмайдиган бир шоирки, уни англамоқ учун дунёни унинг қалби билан ҳис қилиб, дунёни унинг кўзлари билангина кўрмоқ керак:

Ўлкам кўм-кўк. Боғлар
меҳнаткаш.
Ерни чирмаб ётар
томирлар.
Шу боғларнинг илдизига
туташ,
Европада қолган қабрлар.

Шарқона лутф, аниқроғи, шарқона лоф қилсам мен ўзимнинг уруш ҳақидаги ҳамма шеърларимни шу тўрт мисрага алишган чоғимда ҳам, мен ютардим. Ёки яна бир мисол:

Мен чархи давроннинг
ғилдирашида...

Ким пахтакор ҳақида мана шундоқ айтолган. Ҳеч ким. Афсус, деҳқон ҳақида жўн, бири-бирдан саёз, нишолданинг кўпигидай чучмал шеърлар кўпайиб кетган.

Шабнам чеҳрасида кўрдим
юзингни...

Ким муҳаббат ҳақида мана шундоқ ёзолган. Ҳеч ким!

«Бир киши ариқ қазийди, минг киши сув ичади», деганларидай руҳан таянаман мен унинг шеъриятига. Сўзимиз Асқад Мухтор ҳақида экан, мен сув ичган бошқа дарёларим ҳақида тўхталмоқчи эмасман.

Тарихий бир ҳикоят келади хаёлимга. Ҳаммангизга маълумки, Навоий Ҳирот шоирларига Жомийнинг қўш қофияли бир ғазалига жавоб ёзишни топширади. Мана шундоқ бошланарди ўша ғазал:

Э, бо лаби ту тўтии
шаккарзабон забун,
Карди инон зи панжан
симинабарон бурун.

Ўша кезлар Ҳиротда нима кўп, шоир кўп. Бу ғазалга қарийб ҳамма жавоб ёзади. Лекин бирон-бир шоир ғазалнинг яқинига ҳам келолмайди. Бу ғазалга фақатгина Осафий ва Ҳилолийгина жавоб ёзмайдилар. Навоийнинг саволига эса «Устоз Жомий қайда-ю биз қайда», қабилида узри ҳол қиладилар. Худди шундоқ Асқад Мухтор қаёқда-ю, мен қаёқда. Менинг бўйим устознинг этагига етмайди. Ҳали Асқад Мухторнинг поэзиямизда худди «Тўқсон тўққиз миниатюра», «Сизга айтар сўзим»дек, ҳар галгидек кашфиёт бўлган, воқеа бўлган янги китобидан шеърлар эълон қилинмаганди:

— Биз Асқад Мухторнинг умуминсоний саховат ва изтироблар солномаси бўлган шеърларини соғиндик, —деб ёзганди Омон Матжон.

Асқад Мухтор сабоқлари шунда-да. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин. Шеърият уч нарсадан: дунё, шоир шахси, тилдан ташкил топади. Асқад Мухтор қаламидан чиқадиган сўзнинг сеҳри бор. Ана ўша оҳанграбо сеҳрнинг қон томирида эса «Мен дунёга келиб дунё орттирдим», дея энг сўнгги ҳужайрасигача ёниб куйлайдиган донишманд бир шоирнинг шу дунёга дард аралаш меҳри бор:

Биламан йилларнинг оқими
Қонимни совутар
қалбимда.
Лекин йилларимнинг
асили
Барибир олдинда.

Мунаққидлар тили билан айтганда, поэзиядаги гражданлик, миллийлик, замонавийлик, халқчиллик, новаторлик, индивидуаллик, интеллектуаллик каби туйғуларнинг ҳамма-ҳаммаси Асқад Мухторнинг эҳтиросли шеърларида худди инсон қалбидаги ҳужайралардек бир-бирига табиий боғланган ҳолда қоришиқ туғилади. Ёпишиқ туғилади. «Шоирларнинг сўз ҳақиқати»дай жаранглайди сўнгра бу сўзлар. Шоирнинг сўз қудрати ҳам шунда-да. Ана шунинг учун бўлса керакки, шоир сиз билан донишманд ҳамсуҳбатга айланади. Сиз дунё ҳақида, умр ҳақида, муҳаббат ҳақида топиб айтолмаган сўзни топиб айтганлиги учун ҳам сизни ҳайратлантиради: Унинг катта дарёлардай сокин шеъриятидан Шарқнинг, Ғарбнинг, умуман Жаҳон адабиётининг нафасини сезгандай бўласиз. Мана шундоқ англайман, мана шундоқ тушунаман мен Асқад ака сабоқларини.

Умрим узоқ бўлар
(Сезиб турар кўнгил) —
Баракали бўлар, шубҳасиз.
Кумуш чўққисига қарайман
дадил:
Мен бормасман унга
туҳфасиз.

Анвар ЭШОНОВ

ҲОСИЛИ МЎЛ ИЖОДКОР

Катта ва ўрта авлод вакиллари Ғайратий тўгарагини, бу тўгаракдан бадиият оламига кўплаб ижодкорлар кириб келганини яхши билишади. Бу тўгарак кечагина ташкил топгандек эди. Эндиликда у тарихга айланди. Ўшанда тўгаракка кириб келганлар ҳам илк машқларини қоралаган йигитлар эди, энди улар ҳам адабиётимизнинг элликвой, олтмишвой, етмишвойлари сафидан ўрин олганлар. Ана шулар сафида айни кунларда олтмиш ёшини нишонлаётган шоир Сайёр ҳам бор. Заковатли ва сермаҳсул бу ижодкорнинг турли йилларда чиққан «Қалб ҳарорати», «Бошсиз ҳайкал», «Қуёш висоли», «Фидоингман», «Қачон катта бўламан», «Ўттиз ёшим», «Бир кеча хаёли», «Ҳулкар», «Парвона», «Денгиздан томчилар», «Болға зарби», «Чорраҳа», «Йиллаб кутганим», «Одам борки», «Умр қўшиғи» каби китоблари ўз ўқувчисини топган. Унинг наср ва назмда битган энг яхши асарларига жўшқинлик, самимият, ҳарорат хосдир. «Сайёрнинг «Встреча с солнцем», «Ветер и хлопок», «Дни мои» каби рус, украин, белорус, молдаван тилларида нашр қилинган талай китоблари дўстлик ришталарини боғлашга хизмат қилди. Гапнинг лўндаси, шоир ўз тўйига бўйи баравар китоб ёзиб етиб келди. Шоирнинг қиссалари, қасидалари, драматик достонлари юртга, инсонга муҳаббат билан тўлиқ.

Ёзувчиларни бободеҳқонга қиёс қилишади. Тўғри, шоир шаҳарда — Тошкентнинг қоқ марказида туғилган, унинг ҳаёти завод-фабрикалар қўйнида кечган. У адиб сифатида ҳам ижодий йўлланмаларни кўпроқ корхоналарга олган ва ўша ерларда фаолият кўрсатган. Лекин шундай бўлишига қарамай, унинг қонида боболардан мерос қолган деҳқончилик ишига муҳаббат бор. У ўз асарлари устида мисоли деҳқондай девкор меҳнат қилади, шоир-ижодкор ҳаёти билан яшайди.

Меҳнаткаш одам ижодий жабҳадагина эмас, ҳаётда ҳам фаол бўлади. Унинг ҳаёт йўлига назар ташласангиз, гоҳ журналист, гоҳ адиб, гоҳ ишчи, гоҳ қурувчи, гоҳ толиб сифатида Тошкент, Фарғона, Москва ва бошқа жойлардаги қизғин фаолиятидан хабардор бўласиз...

Шоир Сайёрни умр ва ижоднинг олтмишинчи довонига кўтарилгани билан барча мухлислари ва дўстлари номидан қутлаймиз.

Қутлаймиз!

САЙЁР

ТОШКЕНТ БЎЛИБ, НУКУС БЎЛИБ

Шоир Абилқосимга

Сирдарёга хат ташлаб, иним,
Уни сенга йўллаб юбордим.
Дарё асло билмасин тиним!
Тин билма, деб қўллаб юбордим.

Адашма, деб йўлингда дарём,
Адашма, деб эй туркий одам.
Олмай ундан сув ҳатто бир жом
Қирғоғига қўяман қадам!

Сакраб чиқса зилолда балиқ,
Оролимга салом топширдим.
Умрим изи ўшанга боғлиқ,
Дея унинг ҳаддин оширдим!

Орол биздан нари қочмасин,
Совимасин мавжларин қўри.
Саҳро унга қучоқ очмасин,
Шўр устига ортмасин шўри!

Нукусдаги ҳатто бир гиёҳ,
Нукусдаги ҳатто бир гужум,
Қуримасин, бўл доим огоҳ,
Шўр қилмасин яшилга ҳужум!

Қорақалпоқ қора қалпоғи
Сирда оқиб семирсин қўйдай.
Оролимнинг кўрки, салмоғин
Кўриб жўшсин кўнгиллар тўймай!

Кўкка боқиб, булутга ошиқ:
Сузгин, дерман, Орол бошига.
Сувингни қуй тошиб ва тошиб,
Сиғмай қолсин ичи-тошига!

Тўлай ўзим Сирдарё бўлиб,
Оғанг, ёнда мангу юрайин.
Қўлим узун Сирдарё бўлиб,
Оролни-да қучиб турайин!

Оға меҳрим — мактубим кутгил,
Дарё асло билмасин тиним.
Тошкент бўлиб сен сўзла буткул,
Нукус бўлиб мен сўзлай, иним!

ЎЗИНГДА

Мусаввир ўғлим Фирдавсга

Қўлингда мўйқалам,
Матода чизги,
Ўзинг ялангоёқ она заминда,
Сезги кучаётир юракка, сезги...
Шундандир бўёқлар абадий зинда.
Шундандир ўзбекнинг хушбўй нафаси
Ғунчалар юзини очади юмшоқ.
Сен яратган боғда булбуллар саси,
Ўзинг-ку шу боғда яралган ушоқ!
Ранглар измингдадир:
заъфарон, қирмиз...
Яшиллик—япроқлар юзин безайди.
Ҳаммамиз бу дунё сатҳида сирмиз,
Нарсаки бор экан ўзин безайди!
Безаклар...
аммоки бўлмаса маъни,
Ўзлигин этмаса агар ифода.
У чоқда оламда нафосат қани?!
Ахир суюқ аммо сув эмас бода!
Таъсир ва тасвирга ҳиссиёт қондир,
Уни ато этса саҳий табиат.
Инсоннинг тираги ёлғиз имондир,
Ожизлик ғолиби доим қатъият!
Сенда униси, буниси ҳам бор!
Туғилган тупроғинг ранги ўзингда.
Онг билан ҳиссиёт мужассам, ҳамкор,
Акс этиб турибди чақноқ кўзингда!
Ўзингда ўзбекнинг бутун борлиғи;
Зим-зим сокинлиги, одамий шафқат.
Айрилиқ тушганда юртга зорлиғи,
Ҳақсизлик юз очса оташин нафрат!..
Ўғлим, юрагингга йиғма заволни:
Эртангга кўзимни тикким келади.
Сен ранг билан ўтказган толни
Ўз еримга экким келади.

ҚАҲРАМОНЛАР ХОТИРАСИГА БАҒИШЛАНГАН

ТАНЛОВ

Ўзбекистон Маданият ишлари вазирлиги қошидаги Репертуар-таҳрир ҳайъати фашистлар устидан қозонилган ғалабанинг 50 йиллигига бағишлаб, уруш қаҳрамонлари, фронт ортида меҳнат қилган заҳматкаш халқимиз; уруш давридаги мураккаб тақдирли инсонлар, ўн йиллик афғон урушининг даҳшатли кунларини бошидан кечирган йигитлар ҳаётидан ҳикоя қилувчи ва шу каби мавзулардаги бир пардали пиесалар, публицистик сценарийлар, қўшиқлар танловини эълон қилади.

Танлов муддати 1994 йилнинг 1 ноябригача.

Танловга юборилган қўлёзмалар муаллифларга қайтарилмайди. Пиесалар, сценарийлар, қўшиқлар тўрт нусхада, икки оралиқда босилган ҳолда Вазирлик қошидаги Репертуар-таҳрир ҳайъати номига юборилади.

Танлов ҳайъати томонидан танлаб олинган асарлар сотиб олинади.

Манзилимиз: Тошкент шаҳри, 700129. Навоий кўчаси 30-уй, 17-хона. Маълумотлар учун телефон: 44-57-81.

ЁШ СОЗАНДАЛАР ТАНЛОВИ

Глиэр номидаги махсус мусиқа мактаб-интернатида ёш созандаларнинг М. Қориёқубов номидаги кўрик-танлови бўлиб ўтди. Унда Ўзбекистон республикасининг вилоят ва шаҳарларидан келган мактаб ўқувчилари ўзбек халқ чолғу асбоблари бўйича беллашдилар. Ўзбекистон Маданият ишлари вазирлигининг бундай хайрли ишга қўл уриб, ёшларимизда ўзбек халқ чолғу асбобларига муҳаббатни кучайтириш, уларнинг маҳоратларини ўстиришга катта эътибор бераётганлиги таҳсинга лойиқ.

Кўрик-танловда 94 та ўқувчи қатнашиб, улардан олтитаси биринчи, 11таси иккинчи, 25таси учинчи ўринни эгаллаб, мукофот ва фахрий ёрлиқлар билан тақдирландилар. Шунингдек, бошқа қатнашчиларга ҳам Беньков номидаги республика билим юрти тайёрлаган турли совғалар берилди. Чирчиқ шаҳридаги «Раъно» кичик корхонаси, Ўзбекистон республикаси Халқаро маданий-маърифий алоқалар миллий уюшмаси, Тошкент Давлат консерваторияси томонидан тайёрланган совғалар танлов ғолиблари ва қатнашчиларига топширилди.

С. КАБИРОВ

ҲАЁТ БАҒРИДА

Қадрдонлар таклифи билан апрелнинг қуёшли кунлари Иштихонга йўлимиз тушиб, Охунбобоев жамоасидаги 50-ўрта мактабда чеҳралари ширмондай тобланган мағиздор ўғил-қиз ўқувчилар билан хуррам учрашув бўлди. Саид Аҳмад, Ўткир Ҳошимов, Умарали Норматов, Абдуғафур Расулов, Иброҳим Ғафуров билан ўқувчи ва ўқитувчилар ўртасида қизғин суҳбат ўтди. Ҳар қарич тупроғидан оташин шоирлар дунёга келадиган бу юртдан бир жуфт шеър билан қайтдик. Уларни бизга ўқиш учун беришган эди. Ўқисак, бу содда, қатларидан Митан ва Қорахоний боғларининг таровати келиб турган бир жуфт шеър қувончини сиз билан ҳам ўртоқлашгимиз келди. Уларни ёзганларнинг бири Қорахонийнинг доно муаллими, иккинчиси кордон иқтисодчиси. Уларда тоза юртнинг тоза туйғулари жўш уради.

Ҳусан ФАЙЗИЙ

ҚОРАХОНИМ

Таъриф берсам, тарихингдан
сенга қишлоғим,
Сўз етишмас, таърифингни
сўзлаб беришга,
Шу қадар улуғворсан, азиз,
кўҳна қишлоғим.
Арзигайдур тупроғинг
кўзга суртишга.
Тупроғингда сен қолдирган
изларинг кўрдим,
Осмонингдан сен гапирган
сўзларни сездим.
Уйга толиб, сен юрган боғларинг кездим,
Қорахоним, шаънингга мен
шу шеърни ёздим.
Қорахоним, Низом, Сафар
каби улуғларинг бор,
Искандардек, Шавқидиндай
олимларинг бор,
Баҳром, Рустам, Илҳомдайин —
ўғлонларинг бор,
Қолаверса, Ҳусанжондек,
шоирларинг бор.
Мен розиман камол топдим,
сенинг бағрингда,
Қорахоним — қарзим кўпдир,
сени олдингда.
Улуғ юртим, сен отасан,
мен сенга ўғил,
Сен абадий фарзандингга
меҳрибон бўлгил.

РУҲ

Фасллар эркаси, баҳор келди бу кун,
Дилларни шодликка тўлғазган фасл.
Юртимни гулларга тўлдириб секин
Хурсандлик ато этган ниятинг асл.
Сенсан инсонга яшаш истагин берган
Тоғу тошларга жон бериб ҳатто.
Гулу лолалардан кенг сарой қурган.
Чўли биёбонга руҳ этгинг ато.
Сен келган вақтингда қирга боқиб мен,
Гулларнинг суҳбатин секин пойлайман.
Чўчитма шу дамда мени ҳатто сен,
Боғларда қушларнинг гапин тинглайман.
Қушларнинг сўзидан кўп маъно англаб,
Сани борлигингдан хурсанд бўламан.
Гулларнинг гапини хўп бўлгач тинглаб,
Тиниқ сувларингдан қониб ичаман.
Ўтади шу хилда кунлар ва ойлар,
Орқангдан иссиқ ёз етиб келади.

Ёзни ҳам севаман ва лекин жуда
Қалбим сени яна севиб кутади.

Ўта МУҲАММАДИЙ

ТОҒ ВА ОНА

Ҳар тонгда боқаман шарқий уфққа
Узоқда баланд тоғ туради бедор
Бағридан қуёшни кузатиб секин
Кун бўйи йўлини кутар интизор.
Кузатиб бу ҳолни ўйга толаман
Ортади ихлосим тоққа яна ҳам,
Ҳар тонг боққанимда ўша тоғ томон
Кўз олдимга келар мунисим — онам!

ҚАЛБ ЁМҒИРИ

Ёмғир ёғаётир, зумрад томчилар,
Шошилар дарёга бўлай деб ирмоқ,
Ёмғир ёғаётир баъзи томчилар
Чуқурга йиғилиб бўлмоқда кўлмак.
Шеърларим, шеърларим қалбим ёмғири!
Сен ташна лабларда майли ўл фидо.
Шеърларим, шеърларим, қалбим ёмғири
Кўлмакка айлансанг бўламан адо.

ҲИНДИСТОН ҚЎШИҚЛАРИ ЯНГРАДИ

1992 йили Ўзбекистон республикаси Маданият ишлари вазирлиги ва Ҳиндистон Маданият департаменти ўртасида имзоланган келишувга мувофиқ маданий айирбошлаш дастури доирасида турли тадбирлар ўтказилмоқда. Машҳур қўшиқчи ва бастакор, марҳум актриса Гита Даттнинг ўғли Раутам Рой Чаухари бошчилигида республикамизда ўтган сафар ана шундай тадбирлардан биридир. Санъаткорнинг рафиқаси яккахон хонанда Падмини Рой ҳам иштирок этаётган бу гуруҳда Нирмал Кумар Мукержи, Сантану Банержи, Виджай Лакшмандас Морпана каби моҳир созандалар ҳам бор. Улар дастлаб Андижонда ва Хонободда концерт бердилар. Сўнг Тошкентда меҳмон бўлиб, «Туркистон» ёзги концерт саройида қўшиқ мухлислари билан учрашдилар. Шуни айтиш керакки, республикамиз келишдан олдин ҳиндистонлик санъаткорлар Англия, АҚШ, Араб ва Шарқ мамлакатларида, шунингдек, Қозоғистон ва Қирғизистонда ажойиб чиқишлари билан томошабинлар олқишига сазовор бўлдилар.

«Туркистон» саройида ўтган концертда Ҳиндистоннинг Ўзбекистондаги фавқулодда мухтор элчиси Далип Меҳта бошчилигида Ҳиндистон элчихонаси вакиллари иштирок этдилар.

«ЧОДИР ЖАМОЛ»НИНГ ТОМОШАЛАРИ

Фарғона вилоятининг Марғилон шаҳар маданият уйида фаолият кўрсатаётган «Чодир жамол» фолклор этнографик ансамблига 1991 йили «Халқ ҳаваскорлик жамоаси» унвони берилган.

«Чодир» жамол» шу йил Тошкент шаҳрида нишонланган «Наврўз-94» тантаналарида «Шарқ бозори» деб номланган театрлаштирилган мусиқали томошаси билан қатнашиб, минглаб томошабинларнинг олқишига сазовор бўлди. Дастурдан ўрин олган Шарқ бозори катта саҳнаси кўз олдингизда намоён бўлиши билан гўё ҳақиқий бозорга кириб қолгандек бўласиз. Унда санъаткорлар турли образлар орқали кишиларимиз тавсифи, ноёб санъат яратаётганлар қиёфасини маҳорат билан намоён эта олдилар.

Дўппичи аёл образида саҳнада пайдо бўлган Тамара Шарипова халқ оғзаки ижоди намуналаридан бўлмиш «Дўппи сотувчи аёл» қўшиғи билан бозордаги харидорларни бир зумда ўзига қаратади. У дўппиларини мақташ баробарида ўзбек дўпписининг яратилишидан бошга кийилишигача бўлган даврини қўшиғида мадҳ этиб, томошабинлар олқишига сазовор бўлди. Бозор саҳнасидаги хорнинг «Дўппини олинг, дўппини!» нақоратлари ҳам томошага байрамона кайфият улашади. Шунингдек, Одинахон Болтабоева талқинидаги «Чопон сотувчи аёл»нинг ялласи ҳам бир зумда кишиларни ўзига жалб этди. Баҳодир Мамажонов талқинидаги «Темирчи йигит», Ҳотамжон Ҳакимжонов ижросидаги «Кўчат сотаётган киши», Музаффар Умаров ижро этган «Кулол йигит», Ҳасанбой Умрзоқов талқинидаги «Чархчи» ва бошқа кўплаб образлар ишонарли ижролари билан йиғилганларнинг эътиборини тортди.

Бозор, айниқса, дунёга донги кетган Шарқ бозорларини саҳнада жонлантириш катта маҳоратни талаб этади. Томоша сценарийсининг муаллифи Абдужаббор Охунов ва режиссёр Ҳотамжон Тешабоев бунинг уддасидан чиқа олганлар. Улар бозорларда содир бўладиган қизиқарли воқеа ва ҳодисаларни кичик-кичик саҳналарда томошабинга етказиб беришга ҳаракат қилганлар. Шерали Нурматов ижро этган «Эркак алласи» фарғоналикларга хос ҳазилга мойил саҳналардан биридир. Онаси бозорга кетиб, йиғлаб қолган болани кўтариб юрган ота образини Нурматов маҳорат билан гавдалантира олган. Айниқса, ширали овоз билан айтилган «Алла» томошабинда енгил кулги уйғотибгина қолмай, меҳрибон отанинг болага муҳаббатини ҳам кўрсатиб бера олган.

Томошада фарғоналикларнинг аскияларига ҳам кенг ўрин берилган. Шермат Нурматов, Муҳаммаджон Иброҳимов, Олимжон Охунов, Эркин Саидаҳмедов, Тоҳир Асқаровнинг аския пайровларини томошабинлар мириқиб тингладилар.

Томошанинг оммавий саҳналарида қатнашган Ҳабибахон Отажонова, Қизлархон Усмонова, Дилором Мадаминова, Наргиза Болтабоева ҳам водийликларга хос аёллар образларини ярата олганлар.

«Чодир жамол» фолклор ансамблининг мазкур саҳна томошаси Тошкентда яна кўплаб саҳналарда намойиш этилди. Айниқса, Юнусобод туманидаги «Турон» маҳалласи, «Ўзбекистон миллий боғи», «Халқлар дўстлиги майдон»ларидаги чиқишлар минглаб томошабинларнинг олқишлари остида ўтди. Катта Наврўз тантаналарининг ёрқин томошаларидан бўлмиш «Шарқ бозори» дастури билан иштирок этган «Чодир жамол» ансамблига ижодий ишларида омад тилаб қоламиз.

Салоҳиддин
СИРОЖИДДИНОВ

Бухоронинг табаррук зотлари

ЎН УЧИНЧИ АСР ОХИРИ — ўн тўртинчи асрнинг бошида Бухоронинг Сухор қишлоғида туғилган Сайид Амир Кулолнинг касби кулолчилик бўлган. Унинг маъракаларда кураш тушиш одати бор эди. Шундай маъракаларнинг бирида Хожагон силсиласининг улуғ сиймоси Хожа Муҳаммад Бобо Самосий иштирок этган экан. У ҳали Сайид Кулолни билмаган ҳолда: «Бу маъракада бир киши борким, кишилар анинг суҳбатидан баҳраманд бўлиб камолотга етгайлар, бизнинг назаримиз анда ва хоҳишимиз шулки, ани сайд этсак», деган. Шу заҳотиёқ Сайид Кулолнинг нигоҳи Бобо Самосийнинг нигоҳи билан тўқнашади ва Бобонинг жазбаси — тортиш кучи уни беқарор қилади. Сайид Кулол маъракани ташлаб Бобо Самосийнинг орқасидан эргашади. Бобо уни фарзандликка қабул қилади ва Хожагон тариқатининг йўл-йўриғини ўргатади. Амир Кулол илоҳиёт, фиқҳ, ботиний ва зоҳирий илмларни мукаммал ўрганиб, устозининг мулозиматида йигирма йил бўлади. Кейинчалик Насаф — Қаршига бориб, ўз хонақосини тиклайди. Баъзи маълумотларга қараганда, умрининг охирларида яна она қишлоғи — Сухорга қайтиб, у ерда ҳам хонақоҳ очган.

Ривоят қилишларича, Сайид Амир Кулолнинг 114 халифаси бор экан. Унинг тўрт ўғли: Амир Бурҳон, Амир Ҳамза, Амир Шоҳ, Амир Умар ўз замонасининг етук ва донишманд кишилари бўлишган. Тўнғич фарзанди Амир Бурҳонни суйиб, ҳар замон: «Бу менинг бурҳонимдур», яъни ҳужжатимдир, дер экан. Ота ўз ўғли тарбиясини Хожа Баҳоуддин Нақшбандга топширар экан, шундай деб насиҳат қилган: «Устоз ўз юзини ойинада эмас, балким шогирдида кўрсин!»

Амир Кулол иккинчи фарзанди Амир Ҳамзага ўз отаси исмини берган. Аммо одоб юзасидан ҳеч вақт уни исми билан чақирмас, чақирса: «Ҳой, мард!» — деб чақирар экан. Амир Ҳамзани Сайид Амир Кулолнинг иккинчи халифаси Ориф Деггароний тарбият қилган.

Амир Кулолнинг учинчи фарзанди Амир Шоҳ эса тоғдан туз ташиб кун кечирган. Амир Шоҳ тарбияси билан Амир Кулолнинг учинчи халифаси бўлмиш Шайх Ёдгор Конисурфий шуғулланган.

Сайид Амир Кулолнинг тўртинчи фарзанди Сайид Амир Умар тарбияси билан тўртинчи халифа бўлмиш Шайх Жамолиддин Деҳистоний машғул бўлган. Амир Кулолнинг бу ўғли ҳақида Абу Тоҳирхўжа Самарқандий шундай нақл қилади: «Ҳазрат Сайид Умарнинг файзли мозори шаҳарнинг (Самарқанд) жанубида, шаҳарга туташган Қавола маҳалласидаги ариқнинг ёқасида, чинор остидадир. Сайид Умар Баҳоудин Нақшбанднинг пири бўлган ҳазрат Сайид Амир Кулолнинг кенжа ўғлидир. Дерларким, у Амир Темур замонасида Самарқандда муҳтасиблик мансабида эди. 803 (1400) йилда ўлди. Кейин у кишининг муборак жасадини Амир Темур даҳмасига келтирганлар. Даҳманинг қибла тарафидаги қабр у кишиники эканлиги тайин қилингандир. Аммо Қавола мавзеидаги чинор тагини у кишининг қадамжойи деб эътиқод қиладилар».

Сайид Амир Кулол Хожа Баҳоуддин Нақшбанднинг устози — пири эди. Мавлоно Абдураҳмон Жомий «Нафаҳот ул-унс»да шундай ёзадилар: «Баҳоуддин Нақшбанд дейдиларки, бир кеча, ҳол даражасига тушишимнинг дастлабки пайтларида, жазабот ғалаба қилиб, Бухоронинг табаррук зотлари мозорларидан бирига етдим. Ҳар бир мозорда чироғ кўрдум. Чироғлар ёндирилган, ичида ёғи тўла ва пиликлар ёғ ичинда. Пиликлар ёғдан чиқиб равшанроқ ёниши учун уларни озгина ҳаракатга келтириш лозим эди. Охирги мозорда қибла томонга мутаважжиҳ бўлиб ўтирдим. Шунда ғойибдан бир ҳол зоҳир бўлди. Мушоҳада этдим ва кўрдимки, қибла томон девори очилиб, буюк тахт пайдо бўлди. Тахт олдига яшил парда тортилган, атрофида жамоат ўтирибди. Уларнинг орасидан Хожа Муҳаммад Бобони (Самосий) танидим ва билдимки, улар марҳум эканлар.

Жамоат ичидан бири менга деди:

— Тахтда ўтирган Абдулхолиқдирлар. Бу жамоат эса ул зотнинг хулафолари.

Сўнг у жамоат аҳлининг ҳар бирига ишорат қилиб деди:

— Хожа Аҳмад Сиддиқ (Хожа Аҳмад Садоқий), Хожа Авлиёи Калон, Хожа Ориф Ривгарий, Хожа Маҳмуд Анжир Фағнавий, Хожа Али Ромитаний (Қадасаллоҳу таоло арваҳум).

Хожа Муҳаммад Бобога етганидан сўнг:

— У кишини ҳаётлик чоғларида кўргансан. Сенинг шайхингдирлар, сенга бўрк берганлар ва каромат қилганларки, келадиган балолар сенинг барокатинг ила йўқолур, — деди.

— Қулоқ тутиб тинглагинки, улуғ Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний сенга сўзлайдилар. Ҳақ таоло сулуки йўлида улардан сенга чора йўқдур.

Жамоатдан илтимос қилиб дедимки:

— Ҳазрат хожага салом берсам ва у зотнинг муборак жамолларига мушарраф бўлсам.

Пардани олдимдан кўтардилар. Нуроний пирни кўрдим. Салом бердим, жавоб бердилар. Шу вақт Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний ҳақиқат йўлининг аввали, ўртаси ва охирига тааллуқли сўзларни баён этдилар:

— Бунда кўринган чироқлар сендаги истеъдод ва қобилиятга ишорат ва башоратдур. Аммо пиликлар равшанроқ ёниши ва сирлар намоён айлаши учун бу истеъдод пиликларини ҳаракатга келтириш лозимдур.

Яна Абдулхолиқ Ғиждувоний айтдилар ва муболаға қилдилар:

— Барча аҳволни, қадамни амри наҳйи қоидасига қўйгил, азимат бирла амал қил, суннатни бажо келтиргил, рухсат ва бидъатдан йироқ бўлгин, Мустафо саллоллоҳу алайҳи васаллам ҳадисларини ўзингга пешво қил ва у кишининг муқаддас асҳобларидан бўл.

Бу сўзлардан сўнг жамоат менга айтдики, сенинг ҳолингнинг сидқан эканлигига гувоҳ шу бўладики, эртага тонг отиши билан фалон жойга борасан ва фалон ишни қиласан. Буларнинг тафсили у кишининг (Баҳоуддин Нақшбанднинг) «Мақомот»ларида баён этилган.

Улар яна дедилар:

— Бундан сўнг Насафга юз тутгин, Амир Кулол хизматларида бўлгин.

Уларнинг айтганларича, Насафга — Амир Кулол хизматларига етдим. Амир Кулол илтифот қилдилар ва лутфлар кўргуздилар. Менга зикр талқин қилдилар, нафй (йўқлик) ва исбот тариқати ила хуфия йўли билан машғул этдилар. Мен ҳақиқатда маъмур бўлганлигим учун амал ва азиматда алония зикри билан шуғулланмадим».

Фахриддин Али ас-Сафий «Рашаҳот айнул ҳаёт»да нақл қиладилар: «Амир Кулол ўз асҳоблари билан алония зикрига машғул бўлган вақтда, Хожа (Нақшбанд) туриб, у ердан кетганлар. Бу асҳобнинг хотирасига оғир ботса-да, Хожа парво қилмас, бу мақомда уларга тақлид қилмас эканлар. Аммо Амир Кулол хизмат ва мулозиматларидан бирор дақиқа ҳам қолмас, ҳамиша у кишининг ирода остоналарига таслим бошини эгиб, у зотдек бўлишга ҳаракат қилар эканлар.

Амир Кулолнинг Хожага бўлган илтифотлари кундан-кунга ошиб борган. Бир куни Амир Кулолнинг асҳоблари хилватда Хожа Нақшбанднинг қусур ва нуқсонларини очдилар. Амир Кулол бу хилватда то бутун асҳоб — каттадан кичиккача беш юздан ортиқ киши Сухорий масжидига йиғилмагунча ҳеч нарса демадилар. Ҳар ким масжид қурилишида бир иш билан шуғулланарди. Лой ишини тугатгандан сўнг, асҳоб Амир Кулолнинг олдига келдилар. Шу вақтда Амир Кулол уларга юзланиб дедилар:

— Сизлар фарзандим Баҳоуддин ҳақида ёмон гумонлар қилиб, хато қилгансизлар. Унинг баъзи ҳолатларини қусурли амал деб билгансизлар. Ҳақ субҳона назари унинг бутун борлиғини қамраб олгандир, Ҳақ таоло бандаларининг назари Ҳақ субҳона назарига тобедир ва назар қилиш даражасида ундан мақбули ва ихтиёрлиси йўқдир.

Кейин ғишт ташиш билан банд бўлган ҳазрат Хожани (Нақшбанд) талаб этиб, йиғилганлар олдида у кишига юзланиб дедилар:

— Фарзандим Баҳоуддин, сизнинг нафасингиз ўрнига Хожа Муҳаммад Бобо нафасларини қўйдим. У киши айтган эдиларки, «Тарбиятда сенинг ҳаққингга ниманики ўрнига келтирган бўлсам, сен ҳаммасини хато қилмасдан фарзандим Баҳоуддин ҳаққига қўй». Мен шундай қилдим.

Амир Кулол ўзларининг муборак кўкракларига ишорат қилиб айтдилар:

— Сиз учун бу бўстонни қуритдик. Сизнинг руҳингиз қуши башарият байзасидан оламга чиқди. Аммо сизнинг ҳиммат қушингиз баландга парвоз этгувсидир. Энди сизга ижозат. Ҳар ердаки мақомингизга бир бўй етса, туркданми, тожикданми, уни талаб этинг. Талабгорликда ҳимматингизга йўл очинг.

Ҳазрат Хожа Баҳоуддин Нақшбанд айтдиларки, ҳазрат Амир Кулолдан бу нафас зоҳир бўлганидан сўнг бизнинг ибтидомиз бошланди. Билдикки, агар шу тарзда тобелик қилсак, балолардан йироқ ва саломатликка яқинроқ бўлурмиз».

«...Ҳазрат Амир Кулол сўнгги бетоблик чоғларида асҳобларини Хожа Баҳоуддинга итоатга чақирдилар. Асҳоб Амир Кулолга савол берди:

— Ҳазрат, Хожа Баҳоуддин алония зикрида сизга тобелик қилмади-ку?

Амир буюрдилар:

— У кишидан ўтган ҳар бир амал қандай тарзда бўлса, илоҳий ҳикмат билан бўлур ва у кишининг ихтиёри орада йўқдур...».

ТЕМУР ЭЪТИҚОД ҚЎЙГАН ПИРЛАР

Сайид Амир Кулол замона ҳукмдорлари, хусусан, Амир Темур олдида катта нуфузга эга бўлганини «Темур тузуклари» ва бошқа манбалар исботлайди. Сайид Амир Кулол 1371 йили оламдан ўтади ва Сухор қишлоғида дафн этилади.

ЭНДИ СЎЗ ХОЖА ШАМСИДДИН КУЛОЛ ХУСУСИДА. Афсуски, бу шайх ҳақида батафсил маълумотлар бизгача етиб келмаган. Хожа Шамсиддин ҳам XIII аср охири — XIV асрнинг бошида туғилган. У Кеш шаҳрида яшаган ва Амир Тарағайнинг пири эди. «Таржимаи ҳол»да ривоят қилинишича, Амир Темурнинг номини ҳам Хожа Шамсиддин қўйган экан. Бу ҳақда «Таржимаи ҳол»да амир Тарағайнинг ҳикояси келтирилган: «Ақиқа вақтида сени шайх Шамсуддин ҳузурига олиб бордим. Мен шайхнинг олдига кирганимда у Қуръондан ушбу оятни ўқиётган эди: «Амантум ман фи-с-сама ан йўхифа бикума-л арда фа иза ҳийа тамуру». Қуръоннинг бу оятида «тамуру» сўзи бўлганлиги учун биз сенга Темур исмини бердик».

Амир Темур илк эътиқод қилган шайх ҳам Хожа Шамсиддин Кулол эди. Илло, улар бир масканда истиқомат қилишган. Хожа Шамсиддин ёш Темурга илк устоз бўлгани жуда кўп нақлу ривоятлар туфайли бизгача етиб келган. Асосан, ривоятнома тарзида ёзилган Салоҳиддин Тошкандий қаламига мансуб «Темурнома»да ҳам Хожа Шамсиддин билан Амир Темурнинг муносабатлари акс этган. Биз ривоятларни аниқ далил сифатида эмас, «ривоят ҳақиқат синиқларидир» ҳикматини айтган ҳолда эслатамиз, холос.

Хожа Шамсиддин ҳам Сайид Амир Кулолнинг асҳобларидан бўлган. Ривоятларга кўра, ҳажга Қарши томондан чўлу биёбонларни кезиб, пиёда, ровий таъкидлаганидек: «жаёв» борган экан. Ироқда замоза шайхлари, олимлари билан суҳбатда бўлган. Шомликларнинг муроқаба ўтириши тариқасини, яъни бош эгиб Худо ҳузурига илтижо қилиш йўлини Мовароуннаҳрга олиб келиб тарқатган экан.

Хожа Шамсиддин Кулол ҳам худди Сайид Амир Кулол каби Амир Темурнинг бағоят улуғ меҳрига сазовор эди. Ибн Арабшоҳ шундай ёзган эди: «...Темур доимо: «Салтанатда эришган жамийки нарсам ва мустаҳкам маконларни фатҳ қилишим — булар ҳаммаси шайх Шамсиддин ал-Фоҳурийнинг (Кулол) дуоси, Шайх Зайнуддин ал-Хавофийнинг (Тойбодий) ҳиммати туфайли ва барча топган баракатларим эса фақат Сайид Барака ёрдамида бўлган», деяр эди».

Биз диққатингизни қаратмоқчи бўлган мулоҳазаталаб ўрин дастлаб «Темур тузуклари» нашрида кўзга ташланди. Амир Темур бобомиз тузукларнинг «Давлат қуриш олдидан қилган иккинчи кенгашим» бобида ёзганлар: «...Жангу жадал байроғини кўтариб, ўзбеклар устига лашкар тортишга қарор қилдим ва мазлумлар ҳақини золимлардан олмоқчи бўлдим. Лекин бир неча разил кишилар бу сирни фош қилиб қўйдилар. (Шундан кейин) ўйланиб қолдим, мободо Самарқанд шаҳри ичида ўзбекларга қарши уруш бошласаму бироқ Мовароуннаҳр аҳли (жанг қилишдан) қўл тортса-чи? Шундай бўлгач, яхшиси, шаҳардан чиқиб, Самарқанд тоғларида жойлашай, токи менга қўшилишни истаганлар ҳузуримга келсинлар... Самарқанддан чиққанимда олтмиш отлиқдан бошқа бир киши ҳам менга эргашмади. Шундан билдимки, ўйлаган кенгашим хато бўлмаган экан.

Ўша тоғда бир ҳафтача кутиб ётдим, бир киши бўлса ҳам бизга келиб қўшилмади. Шунинг учун кенгаш тузиб, Бадахшон тарафга ўтиб, у ернинг шоҳлари билан қўшилишга қарор қилдим. Отланиб, Амир Кулолнинг ҳузурларига бордим. Улар менга Хоразмга боришимни маслаҳат бердилар. Агар ўзбеклар устидан ғалаба қозонсам, Самарқанднинг бир йиллик хирожини уларга (Сайид Амир Кулолга) назр қилишга қарор қилдим. Улар менга зафар тилаб фотиҳа ўқигач, кетишимга рухсат берилди. Сайид Амир Кулолнинг хизматларидан чиққанимда ҳаммаси бўлиб олтмиш отлиқ менга ҳамроҳлик қиларди».

Ушбу парчада тилга олинган Сайид Амир Кулол номига нашрда шундай изоҳ берилган: «Сайид Амир Кулол ёки Шамсиддин Кулол — Ибн Арабшоҳ уни Шамсиддин Фаҳурий (араб. фаҳур — кулол) деб номлаган. Хожагон-Нақшбандия тариқатининг кўзга кўринган шайхларидан. Қаршилик машҳур мутасаввиф. Хожа Баҳоуддин Нақшбанднинг пирларидан бири. Манбаларда ёзилишича, Насаф (Қарши) шаҳрида Хожа Баҳоуддинга «зикри хуфия» усулини ўргатган. У Амир Темурнинг отаси Амир Тарағайнинг ҳам пири бўлган. Шунингдек, Сайид Барака ва Зайнуддин Тойбодий қатори Амир Темурнинг ҳам пирларидан бири ҳисобланган. Шамсиддин Кулол 1371 йилда вафот этган ва дафн этилган».

Изоҳда Сайид Амир Кулол билан Шамсиддин Кулол бир шахс тарзида қайд этилиб хатога йўл қўйилган. Ҳолбуки, «Темур тузуклари»ни ўқиган киши бу шахсларнинг бошқа-бошқа бўлганини асарда баён этилган воқеалар тадрижини кузатиб, мантиқан билиб олиши мумкин. Чунончи, агар изоҳда «Шамсуддин Кулол 1371 йилда вафот этган» деб кўрсатилса, «Темур тузуклари»да 1363—1364 йиллар воқеалари баёнида шундай қайд мавжуд: «Унга (Амир Ҳусайнга) ишончим йўқлиги туфайли Хожа Шамсиддин мозорига бошлаб бориб, дўстлик изҳор қилиб қасам ичдим. У ҳам дўстликка хилоф бирон иш қилмаслик ҳақида аҳду паймон қилди».

«Шарқ юлдузи» ойномасида босилган Шарафиддин Али Яздийнинг «Зафарнома» асаридаги юқорида келтирилган йилларга тегишли воқеалар баёнида ҳам шу тарихий далил тасдиқланади: «Амир Ҳусайн ва ҳазрат Соҳибқирон бутун лашкар билан кўчиб, Хузор томон юриш юрдилар. У ерда (худо) раҳмат қилгур Хожа Шамснинг табаррук мозорига кирдилар ва ул бузрукворнинг муқаддас руҳидан мадад тилаб, ҳамдўстлик шартини аҳду паймон ила мустаҳкамладилар, илгариги дўстлик ва садоқатни янги бирлик ва махсуслик қўшимчалари ила қатъий этдилар».

Биз киммиз?

Туркияда чоп этилган «Ислом олимлари қомуси» жилдларининг бирида берилган Хожа Шамсиддин Кулол ҳақидаги маълумотномада келтирилишича, Амир Темур Сейистондан Мовароуннаҳрга қайтаётганда Хожа Шамсиддин унга пешвоз чиқиб, «Тез орада бутун Мовароуннаҳр илкингда бўлғусидур!» деб башорат қилган экан. Бу тахминан 1362 йили юз берган.

Бу келтирилган далиллардан хулоса чиқариб айтиш мумкинки, Шамсиддин Кулол 1363 йил арафасида вафот этган. Унга нисбат берилиб келинаётган 1371 йилда эса Сайид Амир Кулол оламдан ўтган эди. Сўнгги далил Сайид Амир Кулол ҳаётига оид кўп манбаларда аниқ қайд этилган. Яна шуни айтиш мумкинки, Хожа Шамсиддин Кулол Кешда, Сайид Амир Кулол эса туғилган она юрти — Бухоро яқинидаги Сухор қишлоғида дафн этилганлар. Чунончи, Шарафиддин Али Яздий Амир Темурнинг отаси ҳақида ёзар экан, Хожа Шамсиддин марқади хусусида шундай дейди: «Амир Тароғойнинг бутун эътибори мусулмончиликни мустаҳкамлаш ва такомиллаштиришга қаратилган эди. Давлати ҳудуди доим уламою фузало ҳожатларининг (адо этилиш) қибласи ва олий мажлиси солиҳлару ҳамда фуқаро (аҳлининг) йиғингоҳи бўлди. У ҳирқаси жиҳатдан каромат насабли, раҳматли художўй шайх-ул-ислом, шайх Шаҳобиддин Суҳравардийга, Оллоҳ унинг азиз руҳини муқаддас этсин, бориб етувчи қадрли Шайх Шамсиддин Кулорга (аслида Кулол) сидқидилдан ихлос қиларди ва унинг муборак қабрига (зиёрат учун) тез-тез бориб турарди...

Етти юз етмиш бешинчи (1373-1374) йили Соҳибқирон (Темур) ҳиммати меъмори улуғ шайх Шамсиддин Кулорнинг, қабри мунаввар бўлсин, жомеъ масжид ёнида жойлашган мозори қошида бир гумбаз — мақбара қурдирди ва уни (отаси хокини) ўша ерга кўчиртирди».

Афсуски, «Зафарнома»га ёзилган изоҳларда ҳам Хожа Шамсиддин Кулол билан Сайид Амир Кулолни бир деб билиш сезилади. Хусусан, биз «Зафарнома»дан келтирган биринчи парчадаги Хожа Шамс номига берилган изоҳда намоён бўлади. Амир Темурнинг уч асосий пирларидан бири Сайид Амир Кулол бўлгани ҳолда изоҳда шундай ёзилган: «Шамсиддин Кулор (матнда шундай ёзилган, лекин кўпроқ Шамсиддин Кулол, вафоти 1371 й.). номи билан машҳурдир; хожагон-нақшбандийлик тариқатининг намояндаларидан. Амир Темурнинг учта асосий пиридан бири». Сайид Амир Кулол вафот этган сана яна Хожа Шамсиддин Кулолга нисбат берилгани фикримизни исботлаб турибди.

ЯҚИНДА «ЗАФАР ЙЎЛИ» НОМИ билан чоп этилган Амир Темур таржимаи ҳолида (бу асар кўпроқ «Таржимаи ҳол» номи билан машҳур) ҳам бу масалага ойдинлик киритилмайди. Изоҳларда Амир Кулол «Амир Темурнинг иккинчи пири» деб қайд этилади-ю, Шайх Шамсиддин шахсига келганда изоҳсиз қолдириладики, бу ҳам уларни бир шахс деб билишдан бўлса керак, деб ўйлаймиз. Бу ҳол кетма-кет эълон қилиб турилган мақолаларда ҳам давом этмоқда.

Биз бугун миллий қадриятларни ўрганиш, тадқиқ ва таҳлил этиш иши бутунлай янги босқичга кўтарилган бир замонда яшаяпмиз. Бу йўлда хатолар ва баҳслар бўлиши табиий. Ишончим комилки, боболар ёқиб кетган чироқлар равшанроқ ёниши ва сирларни намоён айлаши учун Хожа Абдулхолиқ Ғиждувоний Хожа Баҳоуддин Нақшбандга насиҳат қилганидек, «Истеъдод пиликларини ҳаракатга келтириш лозимдир». Ушбу мақола шу йўлдаги бир уриниш, холос.

Хуршид ДАВРОН

ҲИКОЯТЛАР

ҚАРҒАНИНГ ЛУҚМАСИ

Оролга яқинлашганимиз сари чағалайлар галаси аниқроқ кўрина бошлади. Кунботарнинг ёқимли шабадаси денгиз ҳидини димоғимизга келтириб пуркади. Энтикиб кетдик. Тезроқ денгиз билан юзма-юз бўлиш иштиёқи вужудимизни қамраб, илдамроқ одимлай бошладик. Назаримда, борлиқ денгизга айланиб бизни ўзига оҳанграбодек тортмоқда эди. Қовжираб ётган ўт-ўланлар оёқ остида қисирлаб эзиларди. Шу пайт ёнимизда «ғуқ», «ғуқ» товуши эшитилиб қолди. Ажабланиб ўша томонга ўгирилдик. Шундоққина икки қадам нарида патлари тўзиб, тўкилиб, олапес ҳолига келиб қолган қари қарға ғилай кўзларини олайтириб, биз томонга қараб турарди. Ўқтин-ўқтин «ғуқ» деб қўярди. Унга озор бермаслигимизга ишонч ҳосил қилгач, яна ўз ишига тутинди. У бесўнақай, шилимшиқ нарсалар ёпишган иркит тумшуғини чириган калиш учига суқиб, балчиқ аралаш сасиб ётган балиқ бўлагини иштаҳа билан чўқирди. Гоҳ-гоҳ чўчиб бизга қараб қўярди. Нохуш манзарани тарк этиб, йўлга тушдик. Бир маҳал рўпарамда рўй бераётган манзарадан лол бўлиб туриб қолдим. Сал нарироқда аллақандай илоҳий бир куч чексиз кенгликдаги қум уюмларини остидан силкитиб турарди. Билсам, денгиз шу экан. Амударёнинг Орол денгизига келтириб қуяётган бўтана сув тўлқинлари қум барханларига ўхшарди. Тўлқинларга бош қўяётган қуёш кишини сеҳрловчи бир манзара кашф этганди. Денгиз сатҳидан бир-бир ярим газ юқорига отилиб чиқаётган балиқчалар шафақда олтиндек ялт-юлт товланарди. Назаримда, денгиз остида мўъжизавий қаср мавжуд бўлиб, сулув қизлар отиб ўйнаётган тилла тангачалар сув сиртига чиқиб кетаётгандек эди. Денгиз устида чарх уриб, «қийув», «қийув», «қийув», «ҳа», «ҳа»си билан ҳавони тўлдираётган чағалайлар гоҳо пастлаб тилла тангачалар — балиқчаларни илиб кетишарди.

Мўйноқнинг абжир кишиси — Қодир балиқчи ҳаёлимни бўлди:

— Чағалайлар товушидаги ҳазинликни сезаяпсизми? — деб сўради у. Мен елка қисдим. Қодир балиқчи оғир тин олиб, сўзини изоҳлашга тушди. — Аввал уларнинг ҳайқириғи қувноқ эди. Тинглаб тўймасдик. Энди бўлса... Улар ҳам табиий сезгилари орқали денгиз қуриётганини билишяпти, шекилли. Авваллари ҳовлимизнинг эшигидан чиқибоқ қайиққа ўтирардик. Ҳозир-чи, ораси ўн чақиримдан ошиб кетди. Балиқларнинг сарҳиллари йўқолиб кетмоқда. Эҳ-ҳе, қанақа балиқлар бўлмасди, дейсиз. Айниқса, қоракўзнинг таърифи кетганди. У ҳамма балиқдан тотли бўлиб, ўзи ҳам сулув эди. Куни билан бўтана сувда овқатланиб, кечга борганда тиниқ жойда чайинарди-да, қамишзорга кириб таранарди. Унинг ҳаракатини кузатишнинг ўзи бир олам завқ эди. Ҳозир бутунлай қирилиб кетган.

Девкор балиқчининг товушида ҳам ҳазинлик бор эди. Оёғимиз остида эзилаётган қовжироқ ўт-ўланларгача ҳазинлик оғушида.

— Назаримда, эртак тўқиётганга ўхшаймиз, — деди балиқчи гўдаклардек маъсум жилмайиб. — Биз ёшликда тинглаган эртаклар бор экану, йўқ экандан бошланиб, дашту биёбонлар обод бўлиши билан тугарди. Гарчи бизнинг эртагимиз ҳам бор экану, йўқ экан, билан бошланса-да, бир денгизнинг ҳалокати билан тугайдиганга ўхшайди.

Бу воқеага йигирма беш йилдан ошди. Сўнгги пайтларда қирғоқдан тобора узоқлашаётган Оролни тўхтатиб қолиш, қайта тўлдириш борасида хайрли ишлар қилинмоқда. Шуни ўйлаб юрагимда аллақандай шуъла учқунланади. Ҳа, чағалайлар қирғоқларини тўлдириб мавжланаётган денгизга ярашади.

ИҒВО БОЗОРИДА

Ташна бўлган афанди қишлоқ чойхонасига кирди, Қараса, қариясидан тортиб ёшигача, оқсоқолидан тортиб фаррошигача иғводан оғзи бўшамас эмиш. Афанди пиёласидаги чойини ичар-ичмас ўрнидан қўзғалибди. Буни кўрган чойхоначи унга пешвоз чиқиб:

— Нима бўлди, афандим, биров қувлаётгандек тез турдингиз? — дебди.

— Бу ердан тез чиқиб кетмасам бўлмайди, — деб жавоб берибди афанди. — Чойхона деб иғво бозорига кириб қолганга ўхшайман. Қариганда афанди иғво бозорида даллол бўлиб юрибди, деган гап орттириб олмай, тағин.

ХАЗИНА — ХОТИН

Чоғроқ анжуманда сўлоқмондай бир киши дийдиёсини бошлаб:

— Раҳматли хотиним ёдимга тушиб кетди. Жаннати эди. Унақа хотин оламга бир марта келади. Номард дўхтирлар яхши қарашганида ўлмаган бўлардилар, — дебди.

Бу гапни биринчи эшитаётган киши кўнгли бузилиб, афандига деди:

— Бечора хотинига жудаям меҳрибон эканми?

— Бе-е, — дея жавоб қайтарди афанди. — Унинг хотини хотин эмас, нақ хазина эди. Тайёр хазинадан айрилганига чидолмаяпти.

М. ЦАРПИХУЖАЕВ

Ўзбек халқининг болажонлигини яхши биламиз. Жумладан болалар уйида тарбияланаётган жажжи болаларни ўз паноҳларига олиб ўстираётган оилалар ҳозирги кунда кўплаб топилади. Куни кеча Ўзбекистон ХДП Собир Раҳимов туман кенгашининг ташаббуси билан «Зиё» муҳандис-техник корпорациясида Наврўзи оламга бағишлаб байрам тадбири ўтказилди. Кечага ана шу савоб ишга қўл урган ота-оналар ўз қарамоғидаги болалари билан таклиф этилди.

«ЗИЁ» САХОВАТИ

Йиғилганларни Ўзбекистон ХДП Собир Раҳимов туман кенгашининг биринчи котиби Ш. Асомов, «Зиё» корпорациясининг раҳбари А. Халилов Наврўз байрами билан табриклашди. 12-болалар боғчасининг «Наврўзой» гуруҳи кичкинтойлари ижросидаги қувноқ интермедиялар, лапарлар, шўхчан куй ва қўшиқлар бир-бирига уланиб кетди. Корпорация қошида ташкил этилган «Камолот сари» дастасининг хонандаси Шуҳрат Қаюмов ижросидаги қўшиқлар байрам тадбирига алоҳида файз киритди.

Кеча охирида 80 га яқин етим боланинг ҳар бирига «Зиё» корпорацияси томонидан ажратилган 40 минг сўмлик кийим-кечаклар тақдим этилди.

Дамир ИСМОИЛОВ

ФИДОКОР КУТУБХОНАЧИ

Ўзбек кутубхоначилигига ўзининг муносиб ҳиссасини қўшган, кўплаб шогирдларнинг мураббийси, минглаб китобхонларга зиё нурини таратган, ўз ишининг билағони, фидойиси Талъат Каримов 57 ёшида тўсатдан вафот этди.

Талъат Каримов ўз меҳнат фаолиятини 1952 йилда ишчи бўлиб бошлаган. 1968 йил республика болалар кутубхонасида катта методист лавозимида ишлай бошлаган. Шундан сўнг Республика китоб савдоси ташкилотида бўлим мудири, Навоий номидаги давлат миллий кутубхонасида сектор мудири, 1980 йилдан бошлаб эса вилоят кутубхонаси директори лавозимида ишлади.

13 йил давомида у китобхонларга хизмат кўрсатиш имкониятидан маҳрум бўлган кутубхонани қайта ҳаётга қайтарди. Шу билан бирга кутубхона вилоятдаги барча кутубхоналарга самарали услубий ва амалий ёрдам кўрсатишини йўлга қўйди.

Талъат Каримов қаерда ишламасин, ҳалол хизмати билан ҳурмат қозонди, ёшларга меҳр билан иш ва тажриба ўргатди.

Талъат Каримов ҳамкасблари, шогирдлари, китобхонлари, дўстлари, яқинлари қалбида заҳматкаш ходим, жонкуяр дўст, самимий инсон сифатида қолади. Аллоҳ раҳмат қилсин, охиратингиз обод бўлсин, Талъат!

Бир гуруҳ ҳамкасблари

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси ёзувчи Исоқ Ўктамовга ўғли

БАҲРОМ

бевақт вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Ўзбекистон Республикаси Маданият ишлари вазирлиги М. Қориёқубов номидаги ўзбек давлат филармонияси филармония фахрийси, таниқли ҳофиз

Комилжон БАРАТОВнинг

бевақт вафот этганлигини маълум қилади ва марҳумнинг оила аъзоларига чуқур ҳамдардлик билдиради.

«Ўзбекистон адабиёти ва санъати» ҳафталиги, «Муштум» журнали жамоалари журналнинг Бош муҳаррири Ўзбекистон халқ ёзувчиси Неъмат Аминовга синглиси

Муҳаббат СУЛАЙМОНОВАнинг

бевақт вафоти муносабати билан чуқур таъзия изҳор этадилар.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ

*

НОШИР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА КОНЦЕРНИ

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ва САНЪАТИ

OʻZBEKISTON ADABIYOTI VA SANʼATI 1924

Манзилгоҳимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси 32.
Телефонлар: қабулхона — 33-52-91, хатлар ва оммавий ишлар бўлими — 32-54-56.

Навбатчи муҳаррир — Маҳмуд САЪДИЙ

Босмахонага топшириш вақти — 21.00. Топширилди — 20.00

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларига қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.

Бош муҳаррир: Аҳмаджон МЕЛИБОЕВ

Таҳрир ҳайъати: Мурод АБДУЛЛАЕВ (ижтимоий ҳаёт бўлими мудири), Одил ЁҚУБОВ, Ашурали ЖЎРАЕВ (санъат бўлими мудири), Насиба ИБРОҲИМОВА, Камол МАТЁҚУБОВ (наср ва назм бўлими мудири), Маҳмуд САЪДИЙ (адабиётшунослик ва танқид бўлими мудири), Озод ШАРАФИДДИНОВ, Иброҳим ҒАФУРОВ (бош муҳаррир ўринбосари), Бекқул ЭГАМҚУЛОВ (масъул котиб)

ЖАМОАТЧИЛИК КЕНГАШИ:

Рустам АБДУЛЛАЕВ, Аҳмадали АСҚАРОВ, Тошпўлат АҲМЕДОВ, Эркин ВОҲИДОВ, Дадахон ЁҚУБОВ, Баҳодир ЖАЛОЛОВ, Хайрулла ЖЎРАЕВ, Пўлат ЗОҲИДОВ, Баҳодир ЙЎЛДОШЕВ, Жамол КАМОЛ, Мирзо КЕНЖАБЕК, Абдулла ОРИПОВ, Ҳабиб САЪДУЛЛА, Йўлдош СУЛАЙМОН, Тошпўлат ТУРСУНОВ, Иброҳим ЮСУПОВ

1956 ЙИЛ 4 ЯНВАРДАН НАШР ЭТИЛА БОШЛАГАН

*

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ

Рўйхатдан ўтиш тартиб № 000215. Буюртма Г-897. 50358 нусхада босилди, ҳажми — 3 босма табоқ. Офсет усулида босилган, қоғоз бичими А—2. Индекс 64593.

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй.